QVAESTIONUM & RESPONSIONVM CHRISTIANARVM LIBELLVS,

In quo præcipua Christianæ Religionis capita κατὰ ἐπιτομὴν proponuntur.

THEODORO BEZA VEZELIO AVCTORE.

LONDINI,
Apud Henricum Bynneman
impensis Geor. Bishop.
ANNO DOMINI
M. D. LXXI.

D. 3. 33

ORNATISS. VIRO, ERVDITIONE, ET VIRTVTE PRÆSTANTE, D. Io C.P. Domino & amico plurimùm obseruando. Th.Beza.

S. P. D.

ENtibi αὐτιδώρου minime quidem ἀνταξιου, sed cuiusmodi à me proficisci potest, quod tamẽ esse velim meæ in te obseruantiæ μνημόσυνον, & quasi ἀγαλμάτιον tibi merito tuo cõsecratum. Causam autẽ huic qualicunq; scriptioni partim præbuerunt amici dum varia ex me percontantur, partim ipsemet de multis dubitando velut accersiui. Etsi enim illa Academicorum ἀκαταληψια nostræ persuasioni ex diametro repugnans, ex Ecclesia prorsus explodenda est, & inanis curiositas valde reprehendẽda: in hac tamen humani iuditij imbecillitate iudico dubitare de rebº necessarijs & vtilibus non tantùm licere, verùm etiam oportere, modò eorũ similes non simus quos dicere consueui semper quærere vt nunquã inueniant. Hunc igitur & in quærendo & in respondendo modũ an satis seruarim, tu pro acerrimo tuo iudicio æstimabis. Velim enim à te in hoc meum scriptũ quàm diligentissimè & quàm seuerissimè inquiri, vt hoc sit nouum quoddam referẽdæ gratiæ genus, siquidem ita fiet vt tu quidem à me pro veteribus beneficijs nihil referas, ego verò nouum à te beneficium & quidem summum accipiam, quo nimirum & melior & doctior euadam. Bene vale.

Genevæ Idibus Februarij, anno nouissimi temporis. M.D. LXX.

¶ QVAESTIO-num & Reſponſio-num Chriſtianarum *Libellus.*

QVAESTIO.

QVISNAM *in hoc mundo nos collocauit?*

RESPONSIO.

Deus pro ſua ſingulari bonitate.

QV. *Quorſum?*

RE. Vt nos quidem ipsũ colamus, ipſe verò vitam æternam nobis tribuendo glorificetur.

QV. *Quænam eſt verò ipſius legitimè colẽdi ac proinde æterne vitæ conſequendæ, & Dei propriè glorificandi ratio?*

RE. Si talis cognoſcatur & agnoſcatur, qualem ſeſe nobis Verbo ſuo patefecit.

QV. *Quid vocas verbum. Dei?*

RE. Id quòd Prophetæ & Apoſtoli à Dei

Spiritu acceptum in tabulas retulerũt, quẽ librum ſignificamus veteris & noui Teſtamenti nomine.

QVAES. *Quis eſt igitur illorum librorum auctor?*

RE. Deus ipſe. Deſcriptores autẽ ſiue exceptores eius fuerunt Prophetæ & Apoſtoli.

QV. *Vnde hoc noſti?*

RE. Res ipſæ quæ in ijs ſcriptis tractãtur: maieſtas Dei in illa ſermonis ſimplicitate reſplendens: cæleſtis puritas & ſumma ſanctimonia vbique emicans: principiorum quibus ea doctrina nititur certiſſima firmitas: prædictionum cum euentu comparatio, quibuſuis vel maximè repugnantibus hæc ſcripta prorſus eſſe diuina ac cæleſtia, atque adeò perfectiſſimam hanc eſſe veritatis doctrinam, ſatis ſuperq; demonſtrant. Accedit ipſa hiſtoriarum ſeries, & per manus piorum traditũ teſtimonium. Cur autem hæc ita nouerim vt ijs prorſus aſsẽtiar quæ partim aſpernari & ridere, partim ſic amplecti homines conſueuerunt vt tamen quid credere ſe profiteantur, minimè norint, id totum debeo ſpiritui ſancto, qui cor meum aperuit vt hæc arcana auribus & animo perciperem.

QVAE. *Eſtné verò in illis ſcriptis comprehen-*

henſum quicquid nobis ad ſalutem credendum eſt?

RE. Omnino.

QV. *Quid ergo nos inprimis docent ſcripta Prophetica & Apoſtolica credendum eſſe de ipſo Deo?*

RE. Vnam eſſe Dei eſſentiam, tres autē perſonas, Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum.

QV. *Quid vocas eſſentiam?*

RE. Naturam tribus illis perſonis cōmunē.

QV. *Quid perſonas?*

RE. Eos qui in hac ipſa natura ſubſiſtunt.

QV. *Iſta igitur tres perſonæ, ſúntne tres Dij ſicut tot ſunt homines, quot ſunt perſonæ natura humana præditæ?*

RE. Nequaquam. Sunt enim hæ tres ſingulæ perſonæ, vnus & idem Deus.

QV. *Quinam?*

RE. Quoniam eſſentia Dei eſt ſimpliciſſima, infinita, & impartibilis, ideo tres iſtæ perſonæ non ſunt ſeparatæ vna ab alia, ſed dūtaxat diſtinctæ, ita vt Pater non ſit Filius aut Spiritus ſanctus, ſed Pater duntaxat: nec Filius ſit Pater aut Spiritus ſanctus, ſed Filius duntaxat: nec Spiritus ſanctus ſit Pater aut Filius, ſed Spiritus ſanctus duntaxat: & ſingulæ illæ perſonæ ſint vnus

idémq; perfectus Deus, coæternæ, coessentiales & coæquales, quanuis ordine (non gradu) primus sit pater, qui à nullo est: secundus, Filius qui à Patre est: tertius, Spiritus sanctus, qui à Patre & Filio est, inenarrabiliter vterq; æterna totius essentiæ Dei communicatione, ille quidē genitus, hic verò emanans.

QV. *Est sanè, vt video, inexplicabilis abyssus istius arcani.*

RE. Est omnino, si rationē qua id fiat scrutari velis. Sed ita esse constat Verbo Dei expresso. Itaque credendum & adorandum est arcanum quod Deus patefecit, nō autē scrutandum quod nobis abscondit, & cuius capaces non sumus.

QV. *An ad salutem sufficit ista de essentia Dei cognitio?*

RE. Minimè. Nam præter alia multa quibus quodammodo nobis Dei natura depīgitur ne similem ipsum rebus creatis faciamus: requiritur in primis vt nouerimus quomodo erga nos sit affectus.

QV. *Vt hoc noris, quid in primis consideras in Deo?*

RE. Perfectam iustitiam, & perfectam misericordiam.

QV. *Quid vocas iustitiā, quid misericordiam?*

Ref.

RESP. Non ſunt iſta in Deo veluti qualitates: ſed per Dei iuſtitiam, intelligimus vſque adeò integram eſſe Dei naturam, vt ſummè oderit ac ſeueriſſimè vlciſcatur omnem iniuſtitiam: Perfectæ verò miſericordiæ nomine ſignificamus ex mera in ſolidum gratia ipſius prouenire quicquid nobis largitur, ac præſertim æternæ vitæ beneficium.

QV. *Atqui iſta inter ſe nõ conſentiũt. Quomodo enim ſeueriſſimus vltor eſt eorum quæ ex mera gratia condonat?*

RESP. Optimè hæc conſentire patefecit nobis Pater in Filio ſuo, qui pro noſtris peccatis plenè ſatisfecit, & gratis eſt datus nobis à Patre.

QV. *Non luit igitur pro nobis mortem Pater aut Spiritus ſanctus.*

RE. Neuter ſanè luit, ſed vnicus Filius quem miſit Pater: docet autem & obſignat in nobis Spiritus ſanctus.

QV. *Nónne Filius eſt verus Deus natura vt & pater & Spiritus ſanctus, ac proinde ipſa immortalitas?*

RESP. Eſt neque noſter eſſet Seruator, niſi Deus eſſet.

QV. *Quomodo igitur mori potuit?*

RE. Homo factus, vt in carne moreretur, qui

ſecundum diuinitatem eſt ipſamet æterna vita.

QV. *Atqui Filius eſt Deus immutabilis, quomodo ergo factus eſt homo?*

RE. Non permixtione naturarum vel proprietatum, aut tranſmutatione vlla Dei in hominem, vel hominis in Deum, quorum neutrum fieri poteſt: ſed tam arcta & domeſtica Deitatis Filij cum aſſumpta hominis natura cõnexione, vt Filius Dei iam ſit vnica perſona, verus Deus, & verus homo, Ieſus Chriſtus.

QV. *Hæc autem vnio qualis eſt?*

RES. Hypoſtatica Græcè, Latinè Perſonalis eſt ac dicitur.

QV. *Deſcribe illam quæſo, vt intelligi ſaltem vtcunque poſſit.*

RE. Vniri in natura dicuntur, quæ in vnam conueniunt naturam, ſiue id fiat abſque vlla concretione, miſtione, vel cõuerſione vt tres perſonæ diuinæ ſunt vnica, ſimpliciſſima οὐσία: ſiue ſola cõpoſitiõe, vt anima & corpus, tanquam partes eſſentiales, coeunt ad eã οὐσίαν conſtituendam quæ eſt homo: ſiue interueniente aliqua permixtione, aut conuerſione, vt in elementorum tranſmutatione & mixtis rebus euenit. Vniri autem ὑποστατικῶς ſiue perſonaliter dicũtur

tur,quæ ſic iunguntur vt ſint vna & eadem hypoſtaſis ſeu perſona, ſicut anima & corpus ſic vniuntur ad conſtituendam vnam naturam humanam, vt in vnam perſonam ſiue in vnum indiuiduum coeant. Huius generis quoque eſt vnio duarum naturarũ in Chriſto, non ad vnam quandam tertiam οὐσίαν,ſicut imperperam cẽſuit Eutyches, ſed ad vnam hypoſtaſin ſiue perſonam cõſtitu endam, coeuntium abſque vlla vel ipſarum naturarum, vel eſſentialium proprietatum confuſione. Vnionem autem dixi naturarum,non hypoſtaſεων,ne ex duabus hypoſtaſibus vna coaluiſſe exiſtimetur,quum vna ſit in Chriſto ſubſiſtentia, ipſius videlicet Verbi propria,in qua etiam ſubſiſtit altera aſſumpta natura, videlicet humana. Nec enim perſona perſonam, ſed natura diuina, eaque in vnius Filij hypoſtaſi(id eſt quatenus Filius, non autem quatenus Pater aut Spiritus ſanctus in ea ſubſiſtit)naturam humanam propria (vt ita loquar)perſonalitate deſtitutam aſſumpſit. In ſumma igitur, ſicut in Deo tres ſunt perſonæ,in vna eadèmque natura conuenientes, ita in Chriſto ſunt duæ naturæ in vnam Filij hypoſtaſin coniunctæ:vt tres perſonæ nõ ſint tres dij, ſed vnus Deus propter ſimpliciſſi-

mam trium perſonarum in vnum eandémque naturam vnionem : neque ſint duo Chriſti, ſed vnus chriſtus, propter duas perfectas, non hypoſtaſes, ſed naturas, non ad vnam tertiam naturam conſtituendam cõiunctas, ſed in vnã Filij hypoſtaſin, in qua vtraque natura ſuſtentatur, vnitas.

QV. *Ne hoc quidem arcanum capio.*

RES. Adora igitur rurſum quod non capis. Nam id veriſſimum eſſe tota Scriptura clamat, & niſi ita eſſet, non eſſet nobis Ieſus, id eſt ſeruator, neque Chriſtus, id eſt vnctus, vt ſummus & æternus rex, prophera & Sacerdos noſter.

QV. *An verò Deus alia ratione minus à sẽſibus noſtris remota hominem ſeruare non potuit?*

RE. Potuit ſanè. Sed maximè fuit opportuna hæc ratio declarandæ ſummæ illius tum iuſtitiæ tum miſericordiæ.

QV. *Quomodo?*

RE. Quia ſi vel abſq; plena ſatisfactione nos ſeruaſſet, vel ab alia quàm à debitrice natura hãc ſatiſfactionẽ exegiſſet, iuſtitiæ illius ſuæ immemor fuiſſe videretur : ideoq; ſeruatorem noſtrum decuit hominem fieri. Quòd ſi duntaxat homo fuiſſet, nunquam iram Dei exhauſiſſet: ac proinde neque ſeiſpum

ipsum quidem inde extricare, nedum nos liberare potuisset. Ideóq; à natura diuina, & quidem vnitissima, sustẽtari assumptam carnem oportuit. Iam verò quod ad misecordiam attinet,an potuit vllum certius,illustrius, diuinius denique testimonium edi perfectissimæ clementiæ,quàm quòd suum ipsius vnicum Filium pro inimicis suis tradidit pater & Filius vicissim pro nobis indignissimis vltrò animam suam posuit?

QV. *Ita est omnino. Sed an non fuit insons ipse Christus?*

RE. Maxime. ideóque conceptus est ex Spiritu Sancto in virgine Maria, non modò nulla prorsus macula fœdatus, sed etiam summa integritate & puritate donatus in carne. Nam ipsemet alioqui seruatore alio indiguisset,nec placere potuisset ipsius oblatio,imò ne vnire quidẽ sese DEUS huic naturæ impuræ sustinuisset.

QVAESTIO. *An verò summæ illi iustitiæ conueniebat,pœnas alieni peccati ab homine innocentissimo,imò verò etiam sanctissimo, exigere?*

RE. Iniustus sanè Pater videri posset,si Filiũ vt sontem percussisset. Percussit igitur non vt sontem,sed vt eum qui sese vltrò vadem pro iniustis sistere voluit: ideóq; Pater nihil

hil à ſua iuſtitia alienum fecit.

QVAESTIO. *Sed cur apud iudicis tribunal damnatus & quidem ſupplicio crucis affectus fuit, quum aliter etiam pro nobis mori potuerit?*

RE. Vt eò melius appareret ipsũ factũ eſſe pro nobis maledictionem, & omnem iram Patris aduerſus noſtra peccata in ſe recepiſſe, vt nos plenè liberaret.

QV. *Sed mors corpori tantum conuenit ideoque corpora noſtra duntaxat videtur hac ſua morte liberaſſe. Morimur tamen omnes: ex quo effici videtur nec animarum nec corporum eſſe ſeruatorem.*

RE. Animam quoque vnà cum corpore aſſumi à Chriſto decuit, tum vt mori poſſet (prior enim mors eſt animæ à corpore ſeparatio) tum vt integer homo factus, totos & integros homines liberaret.

QVAESTIO. *Vis igitur etiam illum pœnas quibus obnoxiæ ſunt animæ noſtræ pertuliſſe?*

RE. Omnino. Eſt enĩ hæc vel præcipua perpeſſionum Chriſti pars, quòd præter illos sũmos ſæuiſſimæ mortis cruciatus, horribiliſſimum illud iræ paternæ pondus noſtra vice ſuſtinuit, quo nihil terribilius eſſe poteſt: Deitate videlicet hactenº per id tempus

pus in ipſo veluti quieſcente, vt humana aſſumpta natura, quanuis ſub hoc pondere ipſis alioquin Angelis intolerabili non deficeret, tamen totam iram Dei aduerſus omnia omnium electorum peccata inenarrabiliter inflammatam acerrimo ſenſu perciperet, ſentiret, ac denique perferret quouſque plenè eſſet ſatisfactum. Itaque quo tempore in cruce pependit, in medijs etiam inferorum cruciatibus verſatus eſt, vt nos plenè ab vtraque morte liberaret.

Qv. *At enim ſi venit vt nos à morte liberaret, cur ipſemet mortuus eſt.*

Re. Quoniam alioqui illa ſumma Dei iuſtitia cui ſatisfieri oportuit, in noſtra redemptione nõ appareret. Et glorioſior eſt etiã idcirco Chriſti victoria, quòd moriendo mortem vicit.

Qv. *Cur ergo moriuntur etiam electi, ſi mors eſt pro illis a Chriſto ſuperata?*

Re. Quoniam Chriſtus non venit vt nos in eum huius mundi ſtatum reſtituat quem in Adamo amiſimus, ſed vt nos in longè meliorem immortalitatem trãsferat, quod fieri non poteſt quin ex hoc mundo demigremus. Itaq; &ſi iſta corporis & animæ ſeparatio, quæ prima mors dicitur, à peccato orta

orta eſt,cuius reliquiæ ſunt in ſanctiſſimis etiam hominibus: tamen ſi Dei conſilium & ſcopum reſpicias,electis propriè nō infligitur à Deo vt Iudice,ſed vt à clementiſſimo Patre mittitur, ſuos propius ad ſe euocāte,ideoq; credētes nō modò non perterrefacit,verùm etiam reficit ac recreat.

Qv. *Cur ergo vis illa ipſius aduerſus mortem protinus ſeſe non exeruit?*

Re. Imò ſtatim ſeſe exeruit, quum nullam corruptionem ſit expertū ipſius corpus. Voluit tamen ſepulturæ ſpatium aliquod dari, tum vt vera ipſius mors,ipſorū quoque hoſtiū ſuorum ſigillis cōfirmata mox ſequuturam ipſius reſurrectionem probaret:tum vt mortem velut in intimum vſque ſuum antrum refugientem victor perſequeretur, adeòque ſepulchra noſtra viuifico ſuæ mortis odore perfunderet.

Qv. *Reſurrectio igitur teſtis eſt quòd volens mortem ſubierit,vt immortalitatem nobis pararet.*

Re. Ita eſt:quoniam ſua ipſius virtute reſurrexit nunquam moriturus, vt & nos in eo viuificemur in æternum.

Qv. *Cur autem aſcendit in cælos ,ac non potius manſit nobiſcum?*

Re. Corpore verè & reipſa migrauit à nobis apud

apud quos erat, ſupra omnes cælos vbi antea corpore nõ erat, tum vt hoſtibus debellatis triumphans, cœleſtis regni poſſeſſionem primus à mortuis reſurgens iniret: tũ vt eo contendere nos doceret vbi nobis locum parauit, ipſe interea ſuo Spiritu præſentiſſimus, Eccleſiam, vt caput coniuncta ſibi membra, gubernans.

Qv. *Mutauit ergo locum, vt eo, abiret vbi non eſt locus.*

Re. Mutauit ſanè locum, vt hiſtoria teſtatur, & corporis quantumuis glorificati veritas flagitat: ſed ſecundum eũ naturã demũ mutauit quæ circunſcripta eſt: idq; non vt nos deſerat (adeſt enim ſuis nihilominus integra virtute præſentiſſimus, quum ſit verè Deus, & vna perſona ſit Chriſtus Deus & homo ſimul (ſed vt à terris abductos cœleſtia quærere doceat. Quod autem locum ibi non eſſe dicis quo aſcendit, inanis eſt commentatio. Illud ſufficiat vnicam Deitatem eſſe infinitã, cætera omnia ſiue in cœlis, ſiue ſupra cœlos, ſiue in terris & abyſſis (nedum quãuis glorificatum, verè tamen humanum corpus) eſſe natura ſui finita & circunſcripta. Quomodò verò in alia æterna gloria contineantur, tum nobis liquebit quum & ipſi eò peruenerimus.

Qv.

QV. *Videris ergo Christum diuidere siue duos Christos facere, quorum vnus adsit, alter absit.*

RES. Christum non diuido: sed naturarum confusionem tollo, quum illum secundum carnem abesse dico: quem tamen & secundum Deitatem, &, si vt totum quiddam, id est vt vna persona Deus & homo consideretur, verè adesse dico.

QV. *Quid declarat illius ad Patris dexteram consessus.*

RE. Ipsum deposita, non carnis veritate, sed omni infirmitate, in eum gloriæ gradum euectum qui supra omne nomen emineat: carne videlicet iam plenè à DEITATE σωματικῶς in ea inhabitante glorificata, neque tamen in sui essentia, neque in proprietatibus essentialibus obsorpta.

QV. *Quidnam per essentiales proprietates intelligis?*

RE. Id quo reipsa sublato quippiam necesse sit non esse amplius quod erat. Sic, exẽpli gratia, corpus, quantitate adempta, corpus esse desinat necesse est.

QV. *Atqui Deus est omnipotens.*

Resp. Quis hoc inficietur?

QVAESTIO. *Ergo efficere potest vt vnum idémque corpus vel sit simul multis locis, vel*

vel alicubi ſit vt in loco, & alicubi non vt in loco, ſed incomprehenſibili quadam ratione.

RE. Quin poſſit Deus efficere vt quod eſt non ſit amplius, ſicut effecit vt eſſet quod non erat, nemo niſi prorſus inſanus dubitarit, tantum abeſt vt formas ipſas & qualitates rerũ mutare ꝑ arbitrio non poſſit. Efficere verò vt quidquam ſimul ſit & non ſit, aut ſimul tale ſit & tale non ſit, ideo nõ poteſt Deus quia mẽtiri non poteſt. Mentiri verò non poſſe, non eſt infirmitas, ſed inuariabilis potentiæ ſignum.

QV. *Concludis igitur Chriſtum ſecundum humanitatem à nobis nunc abeſſe.*

RE. Omnino, & quidem quanto ſpatio abeſt à terris vbi ſumus, id quod eſt ſupra omnes cœlos, quò eſt illa caro euecta.

QVAES. *Dixit tamen ſeſe tunc fuiſſe in cœlis quum in terris Nicodemum alloqueretur.*

RE. Hoc intelligitur cæteraq; eiuſmodi per κοινωνίαν ἰδιωμάτων.

QV. *Quid vocas* ἰδίωμα?

RE. Id quod Dialectici Propriũ quarto modo vocant, cuiuſmodi eſt (exempli gratia) infinitum eſſe in diuina natura : in rebus autem cõditis omnibus, ac præſertim cor-

poreis, ϙ πόσον.

Qv. *Falsa est igitur* ista κοινωνία, *quum eiusmodi proprium desinat esse proprium, simulatq; commune euadit.*

Re. Hoc posterius simpliciter concedo, illud non item.

Qv. *Atqui ista duo videntur prorsus cohærere.*

Re. Sic igitur rem accipe. Manent cuiq; in Christo naturæ, deitati videlicet & humanitati, suæ essẽtiales proprietates, ita vti diximus, incõmunicabiles: quod nisi dicamus, infinita absurdissima ac planè impia consequentur. Deitas enim receptis in sese illis humanæ naturæ proprietatibus in humanitatem transformabitur & contrà humanitas proprietatum Deitatis communicatione fiet factitia quædam Deitas, vt neque verus Deus, neque verus homo Christus dici possit, ac proinde nobis nõ sit seruator. Itaque neque naturarum neque proprietatum essentialium vlla est cõmunicatio, & quàm falsæ & impiæ sunt istæ enuntiationes, Caro est Deitas, Deitas est caro: tã & istæ impiæ sunt, & falsæ, Caro Christi est vbique, siue Christus est vbique secundum carnem: &, Deitas Christi nõ est vbique, siue, Christus non est vbique secundũ

Deita-

deitatē. Et iſtæ igitur falſiſſimæ sūt, deitas eſt crucifixa, vel mortua: Caro Chriſti eſt omnipotens. Quāuis autē iſtæ naturæ vnà cū ſuis etsētialib⁹ proprietatibus ſint, vt dixi, incōmunicabiles, tamē vnitæ ſunt vſque adeò vt vnū idemq; ὑπόστασιν, ſiue vnicam perſonam conſtituant. Itaque quàm ſunt falſæ illæ enuntiationes, Deitas eſt caro, &, Caro eſt Deitas, tā veræ & orthodoxæ ſunt iſtæ, Deus (ὁ λόγος videlicet) eſt hic homo, &, hic Homo eſt deus, idq; propter vnitatem perſonæ, non ex naturarum communcatione quam nullā eſſe diximus, ſed ex naturarum vnitione exorientē. Nec enim Deus eſt hic homo quatenus eſt Deus (quod tamen cōſequeretur ſi naturæ eſſent cōmunicabiles) ſed κατ' ἄλλο, quatenus videlicet hominem illum ſibi vniuit: neq; hic homo eſt Deus quatenus eſt homo, ſed κατ' ἄλλο, id eſt quatenus eſt deo vnitus. Quod verò de naturis ipſi diximus, intelligatur quoque de eſſentialibus & pariter incommunicabilibus proprietatibus. Veriſſimæ ſunt igitur iſtæ enuntiationes & ſimili ratione explicandæ, Deus (ὁ λόγος videlicet) cōceptus, natus, paſſus, crucifixus mortuus, ſepultus eſt & reſurrexit, quatenus videlicet hominē ſibi vniuit, non qua-

tenus Deus eſt; & hæ quoque, Homo iſte eſt filius Dei æternus, infinitus, inuiſibilis, omnia replens, cæteráque eiuſmodi nō in ſeſe, id eſt, quatenus homo eſt, nec vlla ꝓprietatum communicatione, ſed quatenus eſt à Filio dei in vnã perſonam aſſumptus.

QV. *Sed duræ & valde inſolentes videntur iſtæ loquendi formulæ.*

RE. Imò ſi præiudicatam opinionẽ abijcias, valdè propriæ ad ſignificandam naturarum vnionem, quæ tanta eſt, vt quod de abſtracto dici non poteſt, putà deitate vel humanitate, concreto tamen alterutri, putà Deo vel homini, attribuatur, quoniam videlicet ex duabus naturis non eſt facta vna natura, ſed vna perſona, ideóque vnionem quidem in naturis, at non vnitatem, perſonæ verò vnitatem duntaxat ponimus. Inde fit vt tota hæc perſona, non modò ipſo totius perſonæ, putà Ieſu, nomine vtramque vnitam naturam cõprehendente ſignificetur, verùm etiam alterius naturæ (concretè tamen, non abſtractè conſideratæ) putà Filij Dei & Hominis vocabulo intelligatur. Sic quoque Chriſtus, id eſt vnctus, quum ſoli humanæ naturæ conueniat (nec enim Deitas vncta eſt, ſed vnxit) tamen totam perſonam declarat. Vſitatiſſimum eſt autem in omnibus

omnibus linguis de perſonis ſimili modo loqui, ad declarãdam partium vnitionem, ex quibus vnitas perſonæ conſtituitur. Sic iſta locutio maximè propria eſt, Petrus eſt Apoſtolus, toti nimirum perſonæ & ſingulis eius partibus, animæ videlicet & corpori Petri, conueniens. Iſta verò, Petrus eſt filius Ionæ, toti quidem ſimul & vt totum quiddam, id eſt ſecundum vnitatem perſonæ conſiderato conuenit, at non ſingulis eius partibus, ſed alterius duntaxat, nempe corporis reſpectu: niſi fortè animam quoq; vis eſſe à traduce. Similis eſt loquendi formula quum mortalem quẽpiam aut intelligentem vocamus, quæ toti quidem vt toti propter perſonæ vnitatem, alterius tamẽ partis duntaxat reſpectu competunt. Imò iſti⁹ perſonalis vnionis tãta vis eſt, vt poſt diſſolutionem quoque illius, ſimilibus formulis adhuc ſit locus, vt ſi dicas, Petrus ſitus eſt Romæ (ponamus enim ita eſſe) vera fuerit enuntiatio, corporis tamen vnius reſpectu, quanuis Petrum, id eſt totam perſonam nomines.

Q v. *Cur igitur κοινωνίαν ἰδιωμάτων vocas, ſi communicatio realis naturarum & eſſentialium proprietatum nulla eſt?*

R ɪ. Communicationem proprietatum non

vocamus ipſam vnionē perſonalē, aut huius vnionis formā, ſed prædicationē, vt loquuntur Dialectici, quæ ſit propter vnionem perſonalem duarum naturarū, in qua proprietas eſſentialis, vel operatio vni naturæ conueniens, tribuitur perſonæ in cōcreto & non in abſtracto Hæc autem prædicatio quum vera ſit, veritas etiā illi ſubſit oportet: eodem tamen, nempe totius perſonæ in concreto conſideratæ reſpectu.

QV *Rurſum ergo concludis Chriſtum ſecundum carnem verè & reipſa è terra demigraſſe ſupra omnes cœlos, ac proinde nunc à nobis qui in terris ſumus, abeſſe.*

RE. Ita eſt, quamuis Chriſtum hominem præſentiſſimum eſſe fatear, ſed κατ' ἄλλο, id eſt quatenus hic idem homo, Deus etiam eſt.

QVAEST. *Quid nobis ergo nunc prodeſt Chriſtus ſecundum carnem, ſi ab eo deſerti ſumus?*

RES. Nos verò nequaquam deſeruit, quum etiam ſecundum ſuam carnem glorificatam nunc omnia in cœlis & terris adminiſtret, accepto à Patre nomine quod eſt ſupra omne nomen. Hac autem ſua poteſtate fretus Eccleſiam ſuam in hoc mundo arcana & inenarrabili vi ſua vegetat, fouet,

uet, & gubernat, ſimulq; in medio inimicorũ omnium dominatur: in cœlis autem apud Patrem intercedit, tantiſper dum vltimus hoſtis, mors videlicet, penitus profligetur.

QV. *Quænam eſt, obſecro, iſta interceſſio?*

RES. Intercedit primùm, integritatis & obedientiæ ſuæ perpetuo vigore Patrem nobis placante: deinde, quoniam nonniſi in ipſius nomine Patrem ritè poſſumus interpellare, adeò vt ſemper medius conciliator inter nos & Patrem interueniat, quò gratum ſit Patri quicquid offerimus. Quod autem nonnulli de Chriſti ſupplicatione & ad genua Patris abiectione ſomniant, inane eſt commentum eorum hominum qui Chriſtum infirmum à glorioſo, cœleſtia denique à terrenis diſtinguere neſciunt.

QVAEST. *Quid ergo de iis arbitraris qui tam pertinaciter tuentur Chriſtum ſecundum vtramque naturam mediatorem non eſſe?*

RES. Organa eſſe Diaboli cenſeo, ad opus Domini impediendum comparata, quod & ipſa experientia comprobauit.

QVAEST. *Atqui medium eſſe declarat loco ſummo inferiorem, & minoris eſt apud*

maiorem esse mediatorem. Hinc colligo Arianos videri qui CHRISTVM *censent secundum Deitatem quoque esse medium & mediatorem.*

RE. Homines vllos inueniri potuisse mirarer in tanta Euangelij luce, qui tam leuibus præstigijs sese decipi paterētur, nisi res ipsa declarasset nunquam fuisse Euangelium Dei recto zelo sectatos. De præfractis & ἀυτοκαταμείτοις loquor.

QV. *Atqui hoc non est respondere.*

RE. Cogit me rei indignitas in hanc vocem erumpere, quum tam leui atque adeò tam nulla occasione videam tam multos initio quidem ad Arianismū, postea ad Tritheismum, denique ad Samosateni impia deliria defeciſſe. Age igitur, ordine de singulis quæramus.

QV. *Ergo tibi aliud est Medius quam Mediator.*

RE. Omnino. Medius enim ipsā personæ qualitatem declarat, qua fit vt inter duo extrema mediū quippiā censeatur. Mediator vero sequestrem & conciliatorē declarat quę vsq; adeò diuersa sunt, vt mediator aliquis esse possit, qui tamē media cōditione nō est vt quū alios alijs recōciliam⁹: & cōtra, non quisquis medi⁹ est, sit necessariò mediator.

QV.

Qv. *Christus tamen est tum Medius, tum Mediator.*

Re. Concedo.

Qv. *Si medius est quatenus est Deus Verbũ, siue Filius, ergo Filius inferior est Patre, quadam videlicet Deitate inter summam Patris Deitatem, & hominum naturam media, praditus.*

Re. Vis ergo Christum secundum alteram duntaxat, nempe humanam naturam esse medium, aut nullo modo medium esse.

Qv. *Imò ad illud prius responde.*

Re. Respondeo igitur, vtranuis naturam per se spectes, Christum dici mediũ non posse, quoniam quatenus Deus est, æqualis est Filius Patri: quatenus autem homo est, æqualis est reliquis hominibus. Itaque vt quispiam esset hac ratione medius, natura quadam media constare ipsum oporteret, qua nec summè Deus, nec infimè Homo, esset: quod dari nullo modo potest.

Qv. *Sequetur ergo Christum, si neutrius natura, respectu medius est, nullo modo medium esse.*

Re. Non sequetur, si naturas, ita vt faciendum est, non per se, vt isti turbatores Ecclesiarum solent, sed coniunctim in vnam eandémque personam vnitas consideres.

Est ergo medius Christus vnus, quia sic Deus est vt sit homo, ac proinde Deus patre inferior κατ' ἄλλο, nempe propter assumptam serui formam: & sic homo vt sit Deus, ac proinde supra ipsos Angelos, nedum supra homines eminens, sed κατ' ἄλλο, nempe propter formam Dei assumentem. Medius est ergo secundum vtrãque naturam personali vnioné coniunctam: secundum neutram verò per se cõsideratam, medius. Nam in Christo est quidem Aliud & Aliud, Alius verò, & Alius non item.

Qv. *De Mediatoris autẽ officio quid sentis?*

Re. Idem prorsus atque de Medio. Ista enim in Christo penitus cohærent, quum factus sit vnione naturarum medius, vt esset inter Patrem & homines mediator.

Qv. *Ergo secundum neutram naturam per se consideratam Mediator fuit Christus?*

Re. Omnino. quia neque λόγος absque ijs quæ in carne peracta sunt, homines Patri reconciliauit: neque rursus hic homo victor ipse euasisset, nedum vt noster esset liberator, nisi vnus & idem homo simul & Deus fuisset. Hoc tamen interest, quod ὁ λογος vsu, est hominis assumpti opera non ex necessitate, sed ex mera voluntate.

Ho-

Hominem verò neceſſariò oportuit hanc efficacitatem ab aſſumente Dei natura mutuari. In hoc igitur mediationis, id eſt reconciliationis opere quædam opera toti perſonæ, id eſt vtrique ſimul operanti naturæ, quædam diſtinctè Deitati, quædam diſtinctè humanitati tribuuntur: ſed in ſumma, neutra per ſe natura fuit mediatrix.

Qv. *Sed quidnam credemus de interceſſionis officio? Nam certè inferior apud ſuperiorem intercedit.*

Re. Hoc verò falſum eſt. Quid enim obſtat quominus æqualis æqualem, adeóq; ſuperior inferiorẽ pro alio interpellet? Nec ſanè conſequeretur Filium eſſe minorem Patre, etiam ſi has partes in ſe vltrò, etiam abſque vlla aſſumpta carne, recepiſſet. Iam autem oſtẽdimus quæ de interceſsione Chriſti ſcribuntur, ad iſtam huius mundi imperijs & gradibus cõuenientem rationem accommodari minimè oportere. Præterea quomodo vnionis naturarum reſpectu ὁ λόγος inter Patrem & nos ſit medius, & ratione officij habita, ſit inter Patrem & nos mediator, modo declarauimus.

Qv. *Aiunt etiam videri Deitatem apud ſemet ipſam intercedere, ſi* CHRISTVS *quate-*

quatenus etiam DEVS *est, intercessor dicatur.*

RE. Aiunt quidem, sed admodum imperitè. Etsi enim in Filio vt & in Patre & Spiritu sancto, tota perfectáque est Deitas, vtpote impartibilis: tamen hanc Deitatem in Filio & reliquis personis non nisi relatiuè consideramus. Itaque posito, quod verissimum est, Christum etiam secundū Deitatem intercedere apud Patrem pro nobis, non efficietur eum apud seipsum intercedere, quum alius sit Pater, alius Filius, hypostasibus verè distinctis, quāuis, si essentia absolutè consideretur, Pater & Filius sint vnū, vnusq; Deus. Nam sicut in Christo incarnato est Aliud & Aliud, non autē Alius & Alius: sic in Deo est Alius & Alius, Aliud autem & Aliud non item.

QV. *Quid censes de Angelorum & mortuorum Sanctorum inuocatione?*

RE. Impiam esse idololatriam.

QV. *Possunt tamen Angeli & Sancti mortui ab ijs inuocari, qui nulla idola fabricari sustineant. Deinde distinguendi sunt, qui veros & beatos Angelos, aut verè piorum & sanctorum hominum spiritus inuocant, ab ijs qui colunt fictitia numina, id est daemonia, & eos qui ipsorummet confessione etiamsi*

tiamsi Dij essent, tamen essent sceleratissimi.

RE. Fateor non modò imparia esse peccata, sed etiam eiusdem peccati reos, non esse pariter reos. Sed qui grauius peccat, leuius peccantem non eximit peccatorum numero. Itaque hoc totum sinamus, de quo nũc à nobis non quæritur. Idola parit manus, concipit inanis phantasia. Itaque sunt isti quoq; idololatræ quorum idolum informis fœtus in phantasiæ vtero delitescit: nec vllum est tetrius idoli genus, vtpote quod in ipsis animi penetralibus sit collocatum.

QV. *Sed cur Idololatriam vocas quod bona ratione nititur?*

RE. Apage rationem quæ non modò Dei verbo non innititur, verùm etiã planè repugnat. Quanquam sanè quid bonæ rationis afferri possit ad tam crassam impietatem confirmandam non video.

QV. *Quid hoc sit rei quaso vt paucis demonstres.*

RE. Absentem inuocare, cui significare animi tui sensum non possis, extremi stuporis est. Existimare verò mortuorũ spiritus vel vbique præsentes esse, vel, vt absentes sint, neque verba exaudiant, tamen mentis cogitata perspicere: hoc inquam, vtrumque mani-

manifestū est idololatriæ scelus: si modò idololatria est, quod vni Deo proprium est, ad rem creatam transferre. Quod autem excipiunt, Spiritibus Sāctorum petitiones nostras à Deo patefieri, aut eos in nescio quo mirifico Trinitatis speculo res singulas intueri, quàm facilè est dicere, tam facile est vt stultum & crassum commentum repudiare. Iam verò quod ad Angelos attinet, audimus quidem eorum ministerio vti Dominum ad suos protegendos: nec dubium est quin prout illis mandatur, suo munere fungantur, de piorum salute suo modo solliciti. sed quid hoc ad inuocationem? Quomodo enim id fiat in fide, quum neque quando veniant aut discedant, adsint aut absint, nouerimus, neque vllum hac de re verbum aut exemplū in sacris literis inueniatur, imò ne externā quidem adorationem religiosam Angeli admiserint? Denique quum nullus sit prorsus siue potentia siue charitate erga nos cō ferendus cum Christo Deo & homine ad Patris dextram sedente, vt pro nobis intercedat vnicus Dei & hominum mediator, vnde tandem nisi ex manifesta diffidentia orta est subordinatorum intercessorum turba? Quod verò de charitate nō excidē-

te, à

te à nonnullis inculcatur, etsi verum est, tamen vsqueadeò absurdè applicatur probandæ mortuorum inuocationi, vt ne refutatione quidem indigeat.

Qv. *Precamur tamen alij pro alijs, & alij aliorum preces flagitamus, ipso Apostolo nobis exemplo suo praeunte. Ergo postulare alterius quàm Christi intercessionem, non detrahit vnius mediatoris officio, cui non dicitur Ora pro nobis, sed, Miserere nobis.*

Rs. Primùm, constat istius Angelorum & mortuorum Sanctorũ inuocationis defensores, intra metas istas sese minimè cõtinere, sed opẽ eorũ in periculis & difficultatibus non aliter petere, quàm à suis olim numinib⁹ infra Iouis Solium collocatis manifestissimi idololatræ factitabant. Deinde mutuas preces petere inter se eiusdem corporis membra, tantisper dum in hac vita alij alios de rebus nostris certiores facere possumus, non est sanè homines inuocare, aut Christo mediatores subordinare, quod illi faciunt, sed potius vnà cum fratribus, in eiusdem mediatoris nomine communem Patrem inuocare, quæ συμπαθεια gratissimum est Deo sacrificium.

Qv. *Sed & ipse Spiritus sanctus dicitur pro nobis* ἐντυγχάνειν. *Rom. 8. 26.*

Rs. Nem

RE. Nempè quoniam nos ingemiſcere & ritè precari docet, quemadmodum etiam clamare ab eodem Apoſtolo dicitur.

QV. *At quis tandem erit iſtius interceſſionis finis.*

RE. Nunquam ſanè, ne tum quidem quum apparuerit quod ſumus, cum Deo cohere-bimus, niſi medij & mediatoris, adeoque capitis noſtri Ieſu Chriſti interuentu, cuius, hac quidem ratione, æternum eſt regnum & æternus Pōtificatus. Ceſſabit tamen tota hæc regendæ & gubernandæ eccleſiæ ratio, poſtquam nouiſſimo hoſte abolito, morte videlicet, & electis omnibus cum ſuo capite in æternam vitam aſſertis, Deus erit omnia in omnibus.

QV. *Atqui hoc regnum Paulus dicit Patri tribuendum; Chriſtum autem ſubijciendum.*

RE. Paulus Chriſtum vt Filium quidem, ſed in carne manifeſtatum & cum ſuis membris coniunctum cōſiderans, Deitati ſummam gloriā meritò tribuit, tunc maximè domitis omnibus hoſtibus patefaciēdam. Subiectio verò iſta inferius quidem aliquid ipſa Deitate demonſtrat (nec enim vnquam creatura, ne in Chriſto quidem, exæquabitur creatori) ſed tamen ſummam

ſecundum

ſecundū eam quæ Deitatis propria eſt, beatitatem declarat, in eo poſitam quòd deus nos quidem vnà cum noſtro capite, quatenus homo eſt, pro fidis & charis ſubiectis agnitos ſummè tunc demum beabit, reliquos autem vt rebelles æternis pœnis plectet.

Qv. *Sed quòd vltimo illo die dicitur venturus vt iudicet viuos & mortuos, difficultate nõ caret. Iuditium enim mox conſequi ſingulorum tum piorum tum impiorum ex hac vita diſceſſum, ex plurimis Scripturæ locis, ac præſertim ex diuitis illius epulonis ſiue hiſtoria ſiue parabola liquet.*

Re. Iudicium vel præiudicium potius iam tũ exequitur Deus aliquatenus, adeò quidem vt à piorum ſpiritibus à Chriſto cate ſuſceptis deguſtari æternæ vitæ felicitatem, & viciſſim ab impiorum ſpiritibus horrores æternæ mortis percipi minimè ſit dubitandum. Sed præterquàm quòd illud præiudicium animas duntaxat reſpicit, corporibus adhuc in puluere dormientibus, plena iudicij declaratio & exequutio qua toti homines vel æternæ vitæ compotes fient, vel in æternos cruciatus mittentur, in vltimum illum reſurrectionis diem differtur.

Qv. *Mortuos igitur eos intelligis non qui mortui tunc erunt quum iudicabuntur, sed qui prius mortui tunc resurrexerint. Quósnam igitur viuos intelligis, mortuis illis oppositos?*

Re. Quos tunc adhuc in hac vita superstites Christus in altero illo suo eóque glorioſissimo aduẽtu deprehendet: quibus etiã subita in alterum futuræ vel mortis æternæ, vel sempiternæ vitæ statum commutatio vice mortis & resurrectionis erit, vt Apostolus docet.

Qv. *Quomodo æterna morte damnati dicuntur, qui tamen & ipsi nunquam morituri resurrexerint?*

Re. Quia viuere in tam horrendis & inenarrabilibus animi simul & corporis cruciatibus, non vitæ sed mortis potius nomen meretur.

Qv. *Sed resurrectio nónne est in genere ex Dei benignitate, & quidem in Christo, qui est primitiæ resurgentium?*

Re. Sicut in Filio Pater omnia condidit, ita etiam in eodem, id est interueniente eiusdem potẽtia, vitam recipient etiam impij. Sed vitæ benedictio malis, vt & cætera omnia in maledictionẽ cedit. Non igitur resurgent impij resurrrectionis Christi beneficio

neficio ac virtute (cohæret enim hæc resurrectio indissolubili nexu cum vita beata ideoque soli credentes & Christo verè insiti, fiunt eius participes) sed Filij vt iudicis potestate & authoritate, qui quum sententiam illam de vtraque ac potissimùm de æterna morte pronuntiaret aduersus humanum genus, iam tum (exceptis quos ipse seruaturus erat à morte) homines dãnabat resurrectionis pœna. Quomodo enim æterna esset pœna malorum, sicut omnino futura est, si corpora eorum perpetuò manerent in puluere, omnis sensus expertia?

Qv. *Verùm quum corpus per se nõ moueatur, sed sit duntaxat animæ instrumentum, videtur æquum fuisse vt tota vel peccati pœna, vel iustitiæ gloria in animabus hæreret.*

Re. Contradicit tota Scriptura quoties resurrectionis meminit, quæ certè animabus propriè non competit. Deinde quanuis nõ per se peccet corpus, peccat tamen totus homo, ideoque totus iure punitur. Christus autem non esset integer redemptor, si corpora suorũ in putrefactione desereret, nec indiguit corporis assumptione si solas animas nostras liberaturus venisset.

QV. *Sed cuiuſmodi tandem erit illa vita aeterna, & illa quoque mors ſempiterna?*

RE. Fruſtra quidam hæc ſcrutantur, nō modò quia damnanda eſt curioſitas ad ea quęrenda impellens quæ Dominus nobis adhuc abſcondit, verùm etiam quia extremæ eſt dementiæ id velle comprehendere cuius non ſis capax. Illam verò beatitatem ſi capere nunc poſſemus, iam eſſemus quodāmodo ipſius compotes, quum intellectus re intellecta hactenus ſaltem fruatur quatenus eam intelligit. Nec aliter de pœnis æternis exiſtimandum eſt, quarum vel tenui apprehenſione homines interdum ad deſperationem & horrenda facinora ferri videmus. Quòd ergo nondum plenius intelligunt horrorem ignis illius æterni, patientiæ Dei tribuendum eſt, adhuc iram differentis. Quæramus igitur potius qua via illuc perueniatur, vt vitæ viam teneamus: & in ijs acquieſcamus quæ nobis Dominus his de rebus in Verbo ſuo patefecit, tantam videlicet futurā piorum quidem felicitatem, impiorum autem miſeriā, vt neutra nunc à nobis, qualis & quanta quidem eſt, comprehendi poſſit.

QV. *Quanam eſt igitur ad vitam aeternam via?*

RES.

RE. Christus ipse, vt ipsemet testatur, nec aliud iter est quod ad vitam ducat.

QV. *Atqui non omnes viuificat?*

RE. Fateor, sed eos demum qui hanc viam ineunt. Inire autem hanc viam, est credendo sese Christo adiũgere, atque adeò quodammodo sese illi incorporare.

QV. *Quidnam autem Fidem vocas?*

RE. Fidem qua distinguuntur Filij lucis à Filijs tenebrarum, non simpliciter vocamus illam notitiam ipsis etiam dæmonibus cõmunem, qua fit vt quis agnoscat vera esse quęcunque in scriptis Propheticis & Apostolicis continentur: sed præterea firmam animi assensionem illius notitiæ comitem, qua fit vt sibi quispiam peculiariter applicet vitæ æternæ in Christo promissionem, perinde acsi iam esset illius plenè ac reipsa compos.

QVAEST. *Hanc Fidem naturáne nobis suppeditat, an gratia, an verò partim natura, partim gratia?*

RE. Mera Dei regenerantis gratia.

QV. *An non verò Dei notitia & κοιναὶ ἔννοιαὶ insunt hominis quantumuis corrupti natura.*

RES. Insunt profectò, sed vt magnificentissimi ædifitij rudera. Deinde hoc dico, fidẽ

hanc non esse in notitia naturali sitam, sed adijcienda esse quæ præterea Deus mũdo peculiariter per Prophetas & Apostolos patefecit, de quibus ne suspicari quidem caro & sanguis vnquam potuisset. Postremò & illud est obseruandum in quo veluti specifica differentia fidei sita est, quòd videlicet promissionem de vita æterna in Christo sibi quisque credens peculiariter applicet, quod testimonium Scriptura πληροφορίαν vocat.

QV. *Digrediamur paululum, obsecro, & de corruptione hominis disseramus. Quæro igitur in primis quid esse corruptum in natura humana arbitreris, deinde quænam sit illa corruptio, ac postremò quod sit aduersus illã remedium.*

RE. Ad primum quæsitum respondeo, corruptum esse totum hominem, adeo quidẽ vt quod dicit Paulus, nos mortuos esse in peccatis nostris, de singulis partibus hominis sit intelligendum.

QV. *Num hæc corruptio essentiam ipsam attingit?*

RES. Attingit sanè quod ad corpus attinet, idcirco etiam mortale factum. De anima verò aliter sentiendum est.

QV. *Quidnam ergo de huius corruptione sen-*

ſentiemus?

RES. In qualitatibus eſſe corruptam, quas docendi gratia, nunc duas conſtituo, nempe Intelligentiam & Voluntatem.

QVAEST. *Qualitates ergo in anima conſtituis?*

RE. Sanè, ſed ſpirituali & ſimplici naturæ conuenientes, alioqui ſi anima ſiue ſpiritus nihil aliud quàm eſſentia eſt, age, tot ſecundarios Deos conſtituamus quot ſunt animæ humanæ. Sed vt ſpinoſas multas Scholaſticorum quæſtiones ſemel vitemus, ſcito me per qualitates animæ duo intelligere: primùm videlicet facultates ipſi animæ inſitas, quas non minus ab ipſo animæ ſubiecto diſtinguendas dico (diſtinctione tamen quæ ſpirituali naturæ conueniat) quàm attrahendi ferri vis à magnetis ſubſtantia diſtinguitur: deinde, iſtarum facultatum quas duas eſſe dixi, Integritatem, ſiue rectitudinem, ſiue, (vt loquitur Moſes,) bonitatem.

QV. *Atqui quum hominis lapſus nunquam poſſit ſatis grauiter intelligi & deſcribi, videntur ſuperficiarium quoddam malum & quod cute tenus hæreat, arbitrari originis vitium, qui in accidentibus ſiue qualitatibus*

duntaxat illud ſitum eſſe dicunt.

RE. Hominum ineptorum ſunt iſtæ cogitationes, nec aliter olim quibuſdã impoſuit Satan, qui ad ſuæ ſtultiſſimæ rationis normam voluerunt Chriſtiana dogmata inflectere. Per qualitates illas intelligimus non accidentia quædam extranea, ſed quæ rem ipſam informent, & tamen ab ipſa eſſentia & quaſi materia cui inſunt non reipſa, ſed ratione vel cogitatione ſecernantur.

QV. *Ais igitur in ſumma corruptas eſſe animæ qualitates, non eſſentiam.*

RE. Aio,& contrarium dogma dico eſſe certum & apertum ad Epicureiſmum iter, id eſt ad mortalitatem animæ adſtruendam, quoniam poſita eſſentiæ ipſius vel leuiſſima corruptione, neceſſe ſit rem ipſam interitui obnoxiam confiteri. Deinde corruptio ſi quidem eſt totius animæ, tota ſtatim interierit neceſſe eſt. Sin verò partis, quînam diuiſio partium in ſimplici eſſentia, cuiuſmodi eſt anima, ſtatuetur? Itaque iſtius tam abſurdi & tam impij dogmatis auctorem inſigniter inſanire oportet, nec minus excæcatos eſſe qui aures illi præbent.

QV. *Iſtum mittamus, eorum videlicet delitias in quos iuſta ſua iudicia Dominus exercet.*

Nunc

Nũc age, quanam ista sit corruptio, declara.

RE. Nec Intelligentia nec Voluntas sublata est, vt modò dixi, quonã perijsse, aut planè humanam amplius nullam animã extitisse sublatis illis oporteret. Sed ita læsa est vtraque hæc facultas, vt vbi limpidissimum esse oportuit intelligentiæ oculum (qualis etiam erat ante lapsum) in diuinis rebus nimirum, & quæ rectam conscientiã attingunt, partim prorsus nihil videat, ne ipsius quidẽ Conditoris luce oblata, sicuti videre est in præcipuis veræ Religionis partibus, quas humana ratio non fastidit modò, verùm etiam vt absurdas & falsas totis viribus oppugnat: partim si quid videt, perobscurè videat (cuiusmodi nõnulla nemo est qui non habeat animo innata: nonnulli verò considerãdis sublimioribus rebus intenti, plura deprehenderunt) adeò vt statim illæ qualiscunque lucis scintillæ ad hoc ipsum relictæ vt homo sit prorsus ἀναπολόγητος, hominem in ipso veritatis vestibulo destituant, nedum vt hac face præeunte ad ipsum vsque sacrarium veritatis perueniat. Iam verò quod ad æquitatem inter homines colendam attinet, etsi paulò minus hebes est in his rebus humanæ mentis acies, ita videlicet iustum suum

iudicium moderante Deo, vt humani generis ſocietas ex qua Eccleſiam colligit,eò facili⁹ cõſeruaretur,mox alioqui interitura ſi, prout merebatur hominis lapſus, omne æqui & iniqui, virtutis & vitij diſcrimen è mentibus hominum ſublatum eſſet: tamen magnam eſſe tum in ipſis theſibus, tum præcipuè in hypotheſibus diiudicãdis hominũ cecitatẽ manifeſtè conuincunt repugnantiæ non modò in vulgi opinionibus, vbi quot capita tot ſenſus, verũ etiã in ſapientiſſimorum philoſophorũ & legiſlatorum ſententijs, in quibus conciliandis iampridem ſeſe fruſtra multi fatigarunt. Iam deſcẽdo ad alteram animi facultatem,quæ ſedes eſt affectuum. Eam verò quum ab intelligentia vt ab auriga regi oportuerit, quoties tamen præceps illam rapit ?neq; id mirum, quum & Spiritum interdum ipſum abripiat. Omitto ἀταξίαν omnium naturaliũ affectuum; quod malum aliquatenus videt & damnat intelligentia repugnans, vnà verò Dei lex prorſus detegit. Ad illam vero caliginem qua obtenebrata eſt & intelligẽdi & volendi facultas, accedit aliud etiã deterius malum, quod illa quidẽ haurit mẽdacium,& Dei ſapientiæ vltrò reluctatur etiam conuicta, iſta verò tota ad vitium

tium etiam contra qualiſcunque illas ratio-nis reprehẽſiones vltro fertur, nec quicquã recte vel appetere vel fugere poteſt, tota videlicet peccato mancipata.

Qv. *An igitur ſtipites ſumus?*

Re. Minimè, neque enim vel intelligendi vel volendi facultate hominem ſpolio, quũ & cæcam & peruerſam eſſe dico ipſius intelligentiam ac voluntatem.

Qv. *Ergo liberum arbitrium tollis.*

Re. Si liberum vocas ſpontaneum, tantum abeſt vt id tollam, vt cõtrà totum animum ad malum vltro ac ſponte ferri dicam. Sin liberum vocas quod ex ſeſe vel tantillum poſſit ad alterutrũ, id eſt ad verè bonũ etiã inclinari, hoc planè inficior, totius Scripturæ teſtimonijs penè infinitis fretus, & perpetua experientia edoctus: quum ne vnum quidem in tãto hominum numero proferre poſsis (exceptis ſanctis) qui verè bonum cognouerit, nedum appetierit.

Qv. *Quo loco igitur Philoſophicas virtutes ponis?*

Re. Primùm dico veras virtutes pleraſque ne in mentem quîdẽ philoſophis non Chriſtianis veniſſe, deinde eas ipſas quas cognouerunt nõ ſatis plenè ab eis deſcribi: denique ne philoſophicis quidem virtutibus vllum

lum vnquam præditum hominem abſque regeneratione vllo ſeculo repertum.

QV. *At certè Philoſophicè virtutes peccata non ſunt.*

RE. Imo peccata, ſi peccatum eſt ἀνομία, id eſt quicquid à lege Domini vel minimùm aberrat.

QV. *Atqui poſita peccandi neceſſitate (poni autem neceſſe eſt ſublata conſultatione & electione) peccatum potius tollere videris.*

RE. Falſa eſt hæc conſequutio multis modis. Nec enim neceſſitas excuſat à ſcelere, ſi quis vltrò in eius compedes ſeſe coniecerit. Iſta verò neceſſitas de qua nunc ago, non à natura eſt, ſed à voluntario hominis lapſu. Deinde neque deliberationem, neque electionem tollo, ſed hominem non regenitũ dico, nõ poſſe nõ malè deliberare, nõ poſſe non malè eligere, propter penitus corruptam & intelligendi & volendi facultatem.

QV. *Sed ridiculum videtur arbitrari aliquam eſſe electionem, niſi mediam illam inter bonum & malum ſtatuas.*

RE. Imò ridiculum eſt quod dicis. Aliqua enim eſt etiam inter malum & malum electio. Itaque quum ſuadet ratio quod minus malum eſt, voluntas vero vel quod deterius

rius eſt amplectitur, vt plerunque ſolet, vel à ratione ſe regi ſinit, eligit profectò, ſed ſemper malè.

Qv. *Imò rationis non eſt malùm ſuadere.*

Re. Ita quidem illa ſibi perſuadet. Malum enim ſpeciem boni induit vt rationi probetur. Sed vera dignoſcendi boni regula ex Dei Lege petenda eſt, non autem ex corrupta hominis intelligentia. Ergo illud etiam quod homo πσυχικὸς (vt loquitur Apoſtolus) bonum eſſe putat, & tanquam bonum appetit, à ſpiritu DEI malum dicitur, vt a verè bono ſemper aliquo modo deflectens. Nam certè quod ex tam impura cloaca promanat, etiamſi non tam ſordidum eſt interdum quam ipſæ meræ illius ſordes, tamen impurum ſit oportet.

Qv. *Adhuc non intelligo quomodo liberum dicatur quod neceſſitate ad vnam tantùm partem feratur.*

Re. Memineris igitur differre coactionem à neceſſitate, quoniam neceſſaria ſimul & voluntaria multa ſunt, cuiuſmodi ſaltem fuiſſe Chriſti mortem nõ negabis: coactum vero ſimul & volũtariũ eſſe nihil poteſt, ne in ijs quidẽ quæ vellemus nolle, vt quum nautæ iacturam faciunt. Deinde vide quæ-

ſo paulò propius quomodo libertatẽ definias. Vter enim tibi plenius liber videtur, an qui in eo ſtatu eſt vt vel liber vel ſeruus eſſe poſſit, an verò qui tã liber eſt vt nullo modo de ſeruiendo ne cogitare quidẽ poſſit? Certè ſi liberũ arbitriũ id demũ agnoſcis quod vel ad bonũ vel ad malũ ferri poteſt,& Deum & Angelos,& nos ipſos poſtquã erimus in cœlum recepti,iſta libertate ſpoliaueris. Imò de hoc quoq; ambigi poſſe videtur,fueritne ante auditum Satanam homo ille primus eo arbitrio prædit⁹ quo in vtranuis partem deliberaret. Quî enim cadere potuit malum in deliberationem, quod nondum in mundum introierat? vt mihi quidem Adam antea videatur ad vnicum bonum ſponte toto animo & corpore contendiſſe abſq; vlla prorſus contraria cogitatione vel diſceptatione,nedum προαιρέσει: quæ omnia in humanum ingenium inuexit Satan, introducta in nobis cõcupiſcentia Itaque verè arbor illa cognominatã eſt arbor ſciẽtiæ boni & mali,quũ antea ſolum bonũ ab hominib⁹ noſceretur & appeteretur, cuius obliuionem fructus illius eſus ſic induxit, vt homines ab eo tempore de bonorum & malorũ finibus diſceptare nõ deſierint,quãuis intra mali limites concluſi

cluſi. Summa autem horum eſt, libero demum arbitrio præditos eſſe, qui à ſeruitute peccati ſunt manumiſſi, cui⁹ libertatis tũc demum perfectæ futuræ quum prorſus erim⁹ in altera vita æterna ἀναμαρτητοι certum pignus habent Dei Spiritum.

Qv. *Ergo in primæ gratiæ receptione homines ſeſe habent merè παθητικῶς nec ſunt gratiæ Dei συνέργοι.*

Re. Sanè ſi ſpectes ordinem cauſarum & primum illud initium gratiæ, qua nos refingit Domin⁹, fateri neceſſe eſt illã à Deo in ſolidũ proficiſci, qui nos prior diligit adhuc inimicos, à nobis verò duntaxat recipi. Sin verò tẽporis pũctũ quo Deus in nobis agit conſideres, ſimul eodémq; momẽto nobis datur vt poſſimus velle recipere, & volumus recipere: alioqui inanis eſſet gratia. Itaque qui iſtiuſmodi συνεργίαν quaſi gratiæ Dei repugnãtem oppugnãt, multis modis imperitiam ſuam produnt, quum hæc ipſa συνέργεια ſit gratiæ Dei donum, ita illi cooperans, vt ſit quidem ordine cauſarum poſterior, ſicut effectum efficientẽ cauſam ſubſequitur, ac proinde omnia in ſolidum vni gratiæ Dei accepta ferantur: ſed reipſa tamẽ, ſimul eodemq; momẽto efficiat Deus vt per gratiam cognoſcamus, & nos

per

per gratiã reipſa cognoſcamns: efficiat per gratiam vt velimus, & per gratiam reipſa velimus, efficiat deniq; per gratiam vt facia mus, & p gratiã reipſa faciam⁹. Nec enim cauſa δυνάμ̨ efficiẽs, dici poteſt ἐνεργείᾳ efficiẽs, quin reipſa exiſtat effectũ. Præterea quũ homini nõ ſit per peccatũ adẽpta neque intelligendi neque volendi facultas, vt antè diximus, ſed dũtaxat rectè intelligẽdi & rectè volendi facultas, in eo ſaltem συνέργεια naturalis negari nõ poteſt, quòd quum prima gratia diſponens non niſi ab intelligente & volente recipiatur, & homines natura ſint in genere intelligentes & volentes, homo non vt ſtipes, ſed vt intelligentia & voluntate præditus exhibitã gratiam recipiat: & quatenus quidem intelligit & vult ſit Deo conditori συνέργ@ à quo naturales illas facultates accepit: quatenus autem bene intelligit & vult, id in ſolidum aduentitiæ illi gratiæ tribuatur, qua fit vt ad ſe præparandum, ad rectè intelligendum, volendum, & faciendum accepta gratia, ſeſe præparet, rectè intelligat, velit & faciat.

Qv. *De primæ verò gratiæ effectis quid tandem ſtatuendum?*

Re. Quòd prima gratia efficax eſt, alteri Dei

Dei gratiæ tribuendū eſt, quoniam prima ſtatim excideremus, niſi altera ſubſequeretur, quæ primam redderet efficacem, ac ſic deinceps à gratia ad gratiam progrediendum eſt.

Qv. *Sed negari vix poſſit nos accepta prima gratia, cæteris ſubſequentibus* συνεργεῖν *ac proinde prioris meritis poſteriorem tribui.*

Re. Apage meriti nomen, quod gratiæ repugnat ex diametro, quantumlibet Sophiſtæ ſemipelagiani garriant. Gratiæ primæ nos συνεργεῖν qui negat, primæ gratiæ efficacitatē negat. Sed quod de prima συνέργειᾳ dixi, de conſequentibus dico. Quod enim prima gratia vſque eò efficax eſt vt ea benè vtamur, ab altera gratia eſt: quæ niſi adeſſet & quidem gratis data & gratis efficax, non modò non promoueremus, ſed prorſus ad conditionem priore multò peiorem regrederemur. Deinde hæc συνέργειᾳ quæ tota, vt dixim°, ab altera gratia eſt, quid tādem habet quod compenſationem vllam mereatur? nihil profectò, quum etiam benè vtcunque illa vtentes, idque per gratiam, ſi res ipſa inſpiciatur, illa potius abutamur. Adduntur ergo talenta fateor fidelibus ſeruis, ſed rurſum ex mera gratia eſt quòd probatur ſeruorum

opera, quòd fideles ſerui habentur, quòd, deniq; merces illis datur, non alia ratione debita, quàm quod & gratuitò fuerit promiſſa, & gratuitò tribuatur.

Q v. *Sed illud quoque libenter quæſierim, quomodo tãdem hæc corruptio in humanum genus propagetur, naturáne videlicet an imitatione.*

R esp. Quum ingreſſam eſſe ſatis conſtet quæſitum potius oportuit quomodo expellatur. Tamen hîc quoque propter multos pernicioſos errores, tibi ſatisfacere conabor. Reſpondeo igitur natura propagari malum, quod poſtea imitatione confirmatur.

Q v. *Quomodo id probaueris?*

R e. Multis Scripturæ teſtimonijs quum voles, ſed in primis argumento Pauli ab effectis ſumpto. Moriuntur enim etiam qui Adamum per ætatem imitari non potuerunt, Mors autem eſt peccati ſtipendium.

Q v. *Quid ſi mortem illam primam quæ eſt corporis & animi ſeparatio, & poſtea eiuſdem corporis in ſua principia reſolutio, naturalem eſſe dixerim? Omnia enim compoſita naturaliter diſſolutioni ſunt obnoxia.*

R e. Refellet te Deus ipſe apud Moſem loquens.

quens. Præterea non eſt neceſſarium hoc argumentum. Etſi enim diſſolui ſuapte natura poteſt, quicquid compoſitum eſt, tamen non prius diſſoluitur quin deſinat à componente cauſa ſuſtentari. Quid igitur abſurdi loquor, quum dico ſic fuiſſe conditum hominem ex anima & corpore, & quidem corpus hominis ex elementis compoſitum, vt hæc perpetuò niſi peccatum interueniſſet ſuſtentaturus fuerit creator?

QV. *Fateor ergo ex mortalibus corporibus gigni mortalia corpora, ſed quorſum hoc ad animæ corruptionem, niſi fortè cenſes animas etiam eſſe ex traduce.*

RE. Quid veteres multi hac de re ſenſerint nihil moror nec magnopere cõtẽdere hac de re velim, modò conſtet de naturali natiuæ labis propagatione. Tamen hoc nõ puto mihi diſſimulandum, doctrinam de animæ traduce mihi per abſurdã videri, quoniam aut totam animam, aut partem eius traduci oporteret. Si totam, interire certè partes ſtatim neceſſe fuerit: ſin verò partem, quomodo ſimplicis eſſentiæ pars, aliqua decidetur?

QV. *Si non eſt anima ex patre corrupto, ſed ex Spirituũ patre ac conditore, vnde nã illa*

corruptio? an ex corporis coniuncti contagione, vt ab impuro vaſe vnguentum quò præſtantiuseſt,eò citius afficitur?

RE. Mihi quidem videtur hæc ratio moderatis omnibus ingenijs poſſe ſatisfacere. Sed vtcunque ſit, illud ſatis ſit, Adamum ſicut ſibi & ſuis imaginem Dei acceperat, ita ſibi ac ſuis amiſiſſe,Deo,iuxta quod interminatus fuerat, conditas & infuſas corpori animas ſtatim deſerente: vnde fit vt natura filij iræ omnes naſcantur, corruptionis videlicet & paterni quoq; reatus hæredes.

QV. *Jam ergo ad remedium huius mali, vnicum videlicet Chriſtum fide, qua donum Dei eſt, apprehenſum redeamus. Velim igitur mihi explices quid per iſtam apprehenſionem,inſitionem, incorruptionem* κοινωνίαν, *denique Chriſti intelligas.*

RE. Qui vllam ipſarum ſubſtantiarum συναφὴν aut coniunctionem imaginantur quẽcunque tãdem eius modum ſomnient,prorſus hallucinãtur, corporaliter dijudicantes ſpiritualia & μυηριώδη. Qui rurſus ſolam Chriſti energiam ſiue efficacitatem ſtatuunt, id eſſe cuius ſimus participes, non videntur ſatis expendiſſe expreſſa Scripturæ teſtimonia, quibus diſtinctè nobis Chriſtus

ſtus ipſe donari dicitur: deinde ipſius in nos ἐνέργεια deſcribitur. Duo igitur ſunt conſtituenda, vt quæ ſit hæc communicatio intelligatur, quorum hoc prius eſt, quòd ipſemet Chriſtus noſter fiat ex Patris beneficio, vt poſſint dicere omnes crédentes, hæc res, nempe Chriſtus Filius Dei manifeſtatus in carne, mea eſt, ex Patris dono & liberalitate, vt illa vti frui poſſim.

Qv. *Hîc rogo vt mihi liceat interfari: Dominus eſt certè rei donatæ, qui ſic loquitur. Num ergò domini ſumus ipſius Chriſti, ac non potius ille noſter eſt Dominus?*

Re. Dominum noſtrum eſſe Ieſum Chriſtum, & quidem optimo iure, quum & nos ipſi donarit Pater, & ipſe nos precio ſuijpſius redemerit, ſiquis inficiatur, anathema ſit. Quum ergo noſtrum, id eſt credentium eſſe dico, nullum nobis in ipſum imperium datum eſſe intelligo, ſed datum, & natum eſſe nobis dico: ſicut exempli gratia, Quiſpiam ſit vxoris maritus, cui pareat quidem vxor & obſequatur, ſed ita vt viciſſim dicere poſſit vxor, ſicut ego ſum viri iſtius cui dedit me Pater, vt ipſe mihi dominetur, ſic ille viciſſim meus eſt maritus, qui ſeſe mihi vtendum tra-

didit, vt me videlicet vxorem diligat & foueat, qua similitudine nõ ignoras Prophetas & Apoſtolum paſſim ad hanc deſignãdam communicationem vti. Alterum huius communicationis caput eſt, quòd ipſe vſqueadeò ſit noſter, vt nulla corporum cõiunctio ſeu naturalis ſeu artificioſa poſſit cum iſta comparari: non huc tamen reſpiciens, vt ex illius ſubſtantia vel perſona, & noſtris perſonis ſeu ſubſtãtijs, vna quæpiam perſona vel ſubſtantia coeat (quæ omnia commenta craſſiſſima ſunt, & à regno cœlorum prorſus aliena) ſed huc duntaxat ſpectans, vt eò certior, coniunctior, efficacior ſit ipſius in nos ſpiritualis energia. Interea tamen illud certum eſt, ita ipſum fieri noſtrum, vt verè fiat vnum nobiſcum, nec tam firmè cohæreant naturaliter caput & membra corporis alicuius, quàm firma eſt & arcta iſta Chriſti nobiſcum coniunctio, vt ſimus caro ex carne eius, & os ex oſſibus eius: ſed tota ſpiritualis & myſtica.

Qv. *Explica, quæſo, cur ſpiritualem voces.*

Res. Spiritualem voco, non reſpectu eius quod communicatur (certum enim eſt tota humanitate, nec ſolo ſpiritu Chriſtum nobis communicari) nec etiam quaſi imagi-

maginaria ſit iſta coniunctio,& in ſola cogitatione poſita,cui res ipſa non ſubſit,nō denique quaſi ſolius conſenſionis habita ratione dicamur vnum cum Chriſto fieri, ſicuti ſcribit Lucas,cor vnum & animam vnam credentium fuiſſe: ſed quòd animi quidem & fidei tota hæc ſit apprehenſio, Spiritus ſanctus verò ſit is demum cuius vinculo res iſtæ tam procul quod ad locorum interuallum attinet, diſſitæ cōnectantur, idque vt in ſpirituali iſta copulatione Chriſtus quidem inſtar capitis, Eccleſia verò ſit corporis inſtar, ab illo videlicet vno capite ſpiritualem vitam hauriens. Itaque tota illa ipſarum ſubſtantiarum realis coalitio, de qua tā multi iampridem adeò pertinaciter contendunt, vnde poſtea in Cœnam Domini inuectum eſt portentum illud Tranſſubſtantiationis & Conſubſtantiationis, craſſum eſt humanæ vanitatis commentum,neque ſpirituali vitæ, neque corporis Chriſti veritati, neq; ipſi analogiæ fidei vllo modo conueniens.

Q v. *Audio quidem fide Chriſtum ipſum à fidelibus percipi, audio Spiritus ſancti vinculo Eccleſiam cum ſuo capite ſpiritualiter copulari: ſed non percipio nihilominus,quinam iſta tam procul diſſita vniantur.*

RES. Concedo. Nec enim fruſtrà exclamat Paulus magnum eſſe hoc arcanum. Rectè igitur monet quidam, Potius eſſe nobis laborandum vt Chriſtum ſentiamus in nobis viuentem, quàm vti communicationis iſtius ratio nobis pateat: vtpote quæ captũ noſtrum ſuperet, quanuis ſpiritualẽ eſſe & fidei inſtrumento fieri cõſtet.

QV. *Quid ſi nobis Chriſtum communicari dicamus duntaxat quod ad energiam & efficaciam attinet? & illum Apoſtoli locum, Membra ſumus corporis eius ex eius carne & ex eius oſſibus: ad Chriſti* ἐνσάρκωσιν *referamus?*

RE. Scriptura manifeſtius loquitur de ipſiuſmet Chriſti communicatione vt poſtea vitam ex eo nobiſcum, vnito hauriamus, quàm vt ad ſolam energiam id acommodari poſſit: quumſit potius & ἐνεργητικῆς κοινωνίας, & beneficij imputationis fundamentum: id quod etiam ex corporalis alimenti analogia, cuius Chriſtus ipſe author eſt, manifeſtum eſt: Quemadmodum enim vt ex cibo alimentum ad hanc ſuſtinendum vitam neceſſarium percipias, tuũ eouſque fieri oportet vt etiam comedas: ſic quoque vt ex Chriſto ſpiritualis æternæq; vitæ veluti ſuccum hauriamas, illum

à no-

à nobis ore fidei apprehendi & ſpiritualiter quaſi in nos traijci neceſſe eſt. Locus autem ille Pauli de aſſumptione humanæ naturæ commodè explicari non poteſt. Secundum hanc enim dicere fas eſſet quibuſuis ſine exceptione hominibus, ſe eſſe membra Chriſti: quod tamen vt eccleſiæ vnius proprium refert Apoſtolus: id quod etiam corporalis coniugij analogia requirit. Nec enim vir quiuis cum quauis muliere eſt caro vna, ſed is demum qui cum muliere cuius maritus eſt, & ea demũ mulier quæ cum viro cuius vxor eſt, ſeſe coniunxit. Hæc igitur copulatio in vnam carnem non eſt naturæ ſed pacti, vt & noſtra cum Chriſto in vnum Spiritum coniunctio. Præterea ſi hoc ſignificare voluiſſet Apoſtolus, dicere certè potius debuiſſet Chriſtum eſſe ex carne noſtra, & ex oſsibus noſtris, ſiquidem ille ſua ἐνσαρκώσει ſeſe nobiſcum coniunxit, nos autem illi fide coniungimur.

Q v. *Perge quaſo & iam oſtende quid ex Chriſto ſpiritualiter, vt dixiſti per fidem nobis communicato, percipiamus.*

R e. Rurſum ingredimur abyſſum cuius latitudinem, altitudinem, profunditatem, quũ alioqui teſte Apoſtolo, cognitionẽ noſtrã

ſuperet, hactenus nouimus, quatenus Spiritus quo donati ſumus profunda Dei ſcrutatur. Qui proprio Filio nõ pepercit, inquit idẽ Apoſtolus, ſed pro nobis omnibus tradidit eũ, quomodo non etiam cum eo donaret nobis omnia? Reſpondeo igitur omnia ad ſalutem neceſſaria ex Chriſto per fidem apprehenſo in nos promanare.

Qv. *Sed quænam illa ſint velim mihi ſi fieri poteſt, per partes explicari.*

Re. Reſpondeo igitur quædam ſic eſſe Chriſti vt in ipſo vno ſemper hæreant, nec aliter quàm imputatione noſtra, fiant: cuiuſmodi ſunt quæ noſtri cauſa peregit, nempe quòd factus ſub Lege omnem iuſtitiam impleuit, & pœnas noſtris peccatis debitas luit: quod vtrunque intelligit Apoſtolus Obedientiæ nomine. Quædam verò ſic in Chriſto reſident vt tamen eorum vis & energia in nos propagetur, cuiuſmodi eſt ſumma illa naturæ humanæ in Chriſto puritas omnibus abſque menſura donis exornata, quæ non modo fit noſtra per imputationem, verùm etiam eſt noſtræ regenerationis & omnium conſequentium ſpiritualium donorum fons & origo.

Qv. *Quid vocas Imputationem?*

Re. Dei patris beneficium quo dignatur obedien-

dientiam illam Christi nostrã ducere, perinde acsi ipsimet impleuissemus Legem,& pro peccatis nostris satisfeciſſemus.

Qv. *Sed an hoc conuenit Dei naturæ, vt aliena iustitia quispiam iustus habeatur?*

Re. Aliena quidem hæc iustitia est, quatenus extra nos est & in alio subiecto, nempe in Christo residens: sed aliena non est, quatenus illud ipsum subiectum, nempe Christus nostrum est, atque adeò spiritualiter per fidem factum est vnum nobiscum.

Qv. *Imò si vnum est factum nobiscum iam videtur quicquid in se habet, reipsa quoque & non sola imputatione nostrum esse.*

Re. Posita sanè ipsius substantiæ Christi copulatione & vnitione reali cum nostra, quod ex eorum dogmate sequitur qui ore etiam ipso comedi & traijci in nos carnem & sanguinem Christi tradunt, illud consequeretur quod tu dicis: ex quo etiam intelligi potest quantopere & transubstantiationis & cõsubstantiationis dogma, præterquàm quòd carnis Christi veritatem tollit, sit etiam doctrinæ de iustitia imputata repugnans. At ego antea dixi verè quidem nobis Christum ipsum communicari, sed merè spirituale esse hoc my-

myſterium, cuius vinculum quidem ſit Spiritus ſanctus, ſcopus autem ſit non vlla ipſarum ſubſtantiarum aut perſonarum coalitio (quorſum enim hoc? ſed vt ſpiritualis vita ſic à chriſto myſtico capite, ad ſubiectum myſticum corpus defluat.

QV. *Redeamus ad imputationem.*

RE. Redeo igitur & dico, ſicut quicquid in nobis eſt defectus iuſtitiæ & labis peccati, extrà Chriſtum eſt, & tamen Chriſto imputatum eſt: ſic viciſſim obedientiam Chriſti extra nos quidē eſſe, putà vni ſubiecto Chriſti inhærentem, & tamen nobis imputari. Huius autem imputationis hoc eſt fundamentum, quòd & ille vnum eſt nobiſcum & nos vnum cùm illo (ſpirituali ſicut diximus modo & ratione) vt ille quidem fuerit non in ſeſe ſed in nobis peccator, & nos non in nobis, ſed in ipſo iuſti cenſeamur.

QV. *Atqui dicitur fides Abrahamo imputata ad iuſtitiam, non autem iſta Chriſti obedientia.*

RE. Noſti illud, Quæ ſubordinata ſunt non repugnare. Fides dicitur imputari ad iuſtitiam, quoniā organon eſt quo apprehēditur obedientia illa cuius imputatione iuſti ſimus: qua ratione etiā dicimur fide iuſtificari

cari, quatenꝰ nimirũ christi obedientiã apprehẽdit, cuius imputatione iusti cẽsemur.

QV. *Supereſt adhuc hic ſcrupulus: quo modo quod dicis Chriſtum fide apprehendi, cum eo conſentiat quod prius declaraſti, quũ affirmares a Chriſto per fidem apprehenſio omnia dona in nos promanare. Videtur enim conſequi vel fidem non eſſe donum Patris in Chriſto, vel iſtud poſterius falſum eſſe. Omnino enim fides apprehenſioni præeat oportet, ſi fide Chriſtus apprehenditur:*

RES. Principium ſalutis noſtræ à Deo eſt, qui prior nos nondum natos, imò etiam ante iacta mundi fundamenta, elegit in Chriſto, & prior nos ſuo tempore natos diligit & cognoſcit, non Chriſto iam reipſa donatos & inſitos, ſed donandos & inſerendos: Itaque ſi temporis momentum ſpectes, ſimul credimus, ſimul Chriſtum oblatum apprehendimus. Nec enim cauſa poteſt eſſe reipſa efficiens, niſi prodeunte ſimul effecto. Sin verò cauſarum ordinem conſideres, fateor fidei (& quidem veræ) rudimentum præire Chriſti apprehẽſioni, ac proinde non re ipſa inſitis, ſed inſerendis dari. Minimè tamen hinc conſequitur fidem nobis in Chriſto non donari, quum Pater ille cœleſtis in vno Filio acquieſcens

quieſcens, non tunc primùm nos contempletur in Chriſto, quum iam ei ſumus donati, ſed in eo nos elegerit, cognouerit, dilexerit, etiam ante iacta mundi fundamenta, nedum quum adhuc ipſum odiſſemus, ſicut & ipſe Chriſtus nos prior apprehẽdit vt ipſum apprehendamus. Deinde quod in nobis per gratiam cœptum eſt, vt ita Chriſto inſereremur, ac proinde ſecũdum ordinem cauſarum, ante ipſius Chriſti apprehenſionem: id in nobis poſtea augeſcit & confirmatur eadem gratia in eodem Chriſto iam per fidem apprehenſo.

QV. *Quanam igitur illa ſunt quæ in Chriſto adipiſcimur?*

RE. Paulus planiſſimè ſimul & breuiſſimè totum hoc argumentum pertractat, quum Chriſtum dicit nobis factum à DEO Patre, ſapientiam, iuſtificationem, ſanctificationem, redemptionem.

QV. *Quid illud eſt, factum eſſe nobis ſapientiam?*

RE. Illud ipſum quod dicit Zacharias, dum filium Ioannem Baptiſtam dicit miſſum eſſe vt ſalutis ſciẽtiam, id eſt Chriſtum ipſum commõſtraret. Hæc enim eſt vera ſapientia, quam vnus Chriſtus docet quum hominibus ſeipſum patefacit, quod etiam teſti-

teſtificatus eſt Pater ſonora è cœlis voce dicens, Ipſum audite.

Qv. *An hoc recenſes inter dona quæ ex Chriſto percipimus?*

Re. Ipſum Chriſtum ſic intelligo datum eſſe nobis vnicũ veræ illius ac germanæ ſapiẽtiæ magiſtrum, vt ſeipſum nos doceret. Eſt enim ipſe & doctor, & illud quod docetur. Itaque inter Chriſti dona præcipuum illud & primarium eſt, quod ſeipſum nobis donat, dum nos inſtruit ſui notitia.

Qv. *Quid Iuſtificationem vocat Paulus hoc loco?*

Re. Illud quo iuſti ſimus, id eſt, eouſque perfecti, integri, ἄμεμπτοι καὶ ἄμωμοι, vt pleniſſimè nõ tantũ aboleatur quicquid in nobis totis ineſt turpitudinis qua Deus ſummè purus offendi vllo modo poſſit, verũ etiã in nobis comperiatur quicquid in hac humana natura vſque adeo poteſt eum delectare vt illud vita æterna pro bona ſua voluntate coronet. Denique eius iuſtitiæ ex qua iuſtus quiſpiam coram Deo cenſetur, Lex Dei certa inuariata eſt norma & regula. Lex autem non modo prohibet nõ facienda, idq; addita mortis æternæ comminatione, verùm etiã præcipit perfectam Dei & proximi dilectionem. Itaque vt iuſtus

iuſtus coram Deo ſit quiſpiam duo requiruntur neceſſariò, nempe abſentia, omnis peccati, & omnis ſecundum Legem iuſtitiæ impletio.

Qv. *At in nemine mortalium hoc vnquam inuentum fuit.*

Re. Chriſtum excipe, qui non modò nunquam peccauit, verùm etiam pleniſſimè totam Legem impleuit.

Qv. *Dic quæſo, Chriſtus ab ipſo conceptionis momento an non perfectè iuſtus erat?*

Re. Quatenus Deus, nõ modò iuſtus eſt ab æterno, verum etiam ipſamet iuſtitia, id eſt, ſumma perfectiſſimaque puritas. Quatenus autem eſt homo, fuit ab ipſo conceptæ carnis momento ſuprà ipſos etiam Angelos ſanctitate excellenti præditus. Sed iuſtitiæ nomine nunc intelligimus, id quod conſequitur perfectã Legis Dei præſtationem, quod tum demum habuit Chriſtus poſtquam opus omne ſibi mandatum cõſummauit. Hæc enim illa eſt iuſtitia cuius imputatione iuſtificamur, nõ illa eſſentialis quæ Deitatis eſt, nec illa habitualis, vt ita loquar, puritas carnis Chriſti de qua ſeorſim agemus: quæ quum nõ diſtingueret Oſiander, fœdiſſimè eſt hallucinatus.

Qv. *Sed nondum video quînam hæc iuſtitia ſufficiat.*

ſufficiat. Quoniam enim non modò non præſtamus Legem, verùm etiã infinitis peccatis cooperti ſumus, quomodo cenſebimur quaſi nunquam peccauerimus, id eſt nullis peccatis contaminati, niſi prius eluantur peccatorum noſtrorum macula? Id autem fieri niſi perſolutis pœnis non poteſt.

RE. Rectè dicis. Itaque quod dixi de Lege à Chriſto nõ modo non violata verùm etiam pleniſſimè & perfectiſſimè præſtita, ſic accipe vt ſatisfactionem pro omnibus credentium peccatis in primis comprehendat. Tenetur enim ex Lege quiſque Deum & proximum perfectè diligere, nõ indefinitè ſed definitè, id eſt, habita ſuæ vocationis ratione. Vt, exempli gratia, ſi Magiſtratus duntaxat tanquam priuatus quiſpiam Deum dilexerit, officium feciſſe non dicetur, quia Deum diligere tanquam Magiſtratus tenetur: quod de cæteris etiam vocationum generibus intelligendum eſt. Miſſus autem fuit Chriſtus vt pœnas peccatis noſtris debitas lueret pro nobis: quod tota quidem ſua vita, in primis autem illo ſuo ſacrificio præſtitit, factus obediens Patri vſque ad mortem, mortem autem crucis. Itaque idem patiendo quoque pro nobis ſeipſum offe-

rens ſimul & Legem pro nobis impleuit, & pro noſtris peccatis ſatisfecit.

QVAESTIO. *Atqui Chriſtus quatenus homo factus eſt, videtur ad præſtandam Legis iuſtitiam, id eſt, ad Deum & proximũ perfectè diligendum fuiſſe natura obligatus, quum hæc Lex ſit humana ipſi naturæ impoſita. Itaque non nobis, ſed ſibi videtur Legem impleuiſſe, vt vitam ſibi promereretur, id quod de pœnis peccatorum noſtrorum ab ipſo luendis dici non poteſt.*

RE. Etiam ſi Chriſtum dicamus ſecundum carnem ſibi promeritum eſſe vitã æternam impletione Legis ad quam teneretur, non eſſet tamen abſurdum dicere tantam eſſe vim iſtius meriti, vt etiam ad credentes vſque promanet. Sed illud ſanè ſatis rectè dici non poteſt: Quum enim vnita fuerit hæc humanitas τῳ λόγῳ vnione perſonali, quis exiſtimarit (ſi hæc aſſumpta natura extra mediatoris onus ſpectetur, quod non eſt per ſe humanitati coniunctum, ſed à patre quidem pro bona ſua voluntate Filio demandatum, à Filio verò vltro receptum (quis, inquam, exiſtimarit aliquid iſti aſſumptæ humanitati defuiſſe, quominus digniſſima iam tum eſſet æterna illa vita beari, ab ipſo illi⁹ vnionis primo momento?

mento ? Itaque hæc carnis ad præſtandam Legem obligatio naturæ ipſius non eſt, ſed voluntatis, neque ſimpliciter ex eo quod Chriſtus homo eſt , ſed ex eo quòd homo factus eſt pro nobis,quam cõditionem vltrò ſubijt, & impleuit,non ſibi, vt qui iã pleniſſimo iure beatiſſimus eſſet, ſed nobis, pro quibus videlicet fieri voluit ſub Lege,vt eos qui ſub Lege erãt redimeret. Præterea vide quàm illud ſit ἀσύγκλητον quod poſtremo dixiſti de ſatisfactiõe pro noſtris peccatis . Nam ea eſt vel potiſſima pars illius obedientiæ ſiue impletionis Legis, vt paulò antè probauimus. Ergo ſi Legem impleuit ſibi, ſua etiam cauſa mortuum fuiſſe fatearis oportet.

QVAESTIO. *Ais igitur nos iuſtificari coram Deo, id eſt iuſtos haberi ac pronuntiari, eò quod imputetur nobis Chriſti obedientia,quæ duabus præcipuis partibus conſtet , ſatisfactione videlicet pro peccatis noſtris, & plena omnis iuſtitiæ legalis præſtatione.*

RESP. Aio.

QVAESTIO. *Chriſtus igitur quorſum præterea factus eſt nobis ſanctificatio ? nam certè qui iuſtus habetur,itidem quoque ſanctus cenſetur.*

RES. Quiſquis iuſtus eſt idem quoque ſit ſanctus neceſſe eſt, at non contrà, vt nos quidem antea Iuſti appellationem in hoc argumento accipi diximus, pro eo videlicet qui præterquàm quòd expiatis in Chriſto peccatis nõ tenetur vt Legis tranſgreſſor, in eodem etiam impleuit Legis iuſtitiam. In ſumma, ſanctitatem voco bonitatem & integritatem ipſius perſonæ : Iuſtitia verò de qua nunc agimus & à qua iuſti credentes denominantur, eſt illius ſanctitatis partus: vt illa quidem arboris, iſta verò ſit fructus inſtar. Sic fuit ſanctus creatus Adam, qui etiam iuſtus euaſiſſet, ſi Legem conditoris ſeruaſſet.

QV. *At omnes homines ſunt naturæ corrupti.*

RE. Rurſum excipe Chriſtum alterum Adamum, ex Spiritu ſancto conceptum, vt natura humana in ipſo non tantùm reciperet amiſſam puritatem, verùm etiam in gradum bonitatis infinitis modis ſublimiorẽ eueheretur . Prior enim Adam conditus fuit duntaxat ad imaginem Dei, poſterior verò etiam Deus eſt: quoniã in ipſo æterno Dei Filio ſuſtentatur, qui aſſumptam naturam inenarrabiliter ſanctificauit, idque vt fieret nobis ſanctificatio.

Cur

Qv. *Cur verò Christum vocas alterum Adamum?*

Resp. Quia sicut Adamus conditus est, ex quo omnes homines naturali propagatione nascerentur: ita Christus humanā naturam ea conditione assumpsit, vt omnes credentes in eo per gratiam spiritualiter regenerarentur.

Qv. *An verò nobis satis non erat semel naturali ratione nasci?*

Re. Omnino, quod ad hanc vitam attinet, cuius etiam respectu, stultum fuerit arbitrari nos sæpius nasci. Sed quum Adamus sese & sibi & posteris reddiderit vtrique morti obnoxium, aut perire nos, aut alia prorsus conditione in vitam æternam renasci oportuit. Idcirco igitur alter ille Adam nobis datus est, ex quo spritualiter & per gratiam sanctitas & vita æterna in nos per gratiam defluerent, sicut naturaliter & corporaliter ex priore peccatum & mors sunt in nos propagata.

Qv. *Explica igitur plenius hanc nostri in Christo sanctificationem.*

Re. Sanctificatum id dicitur quod à communi pollutione segregatum est, vt purissimum sit, ac Deo, omnis immunditiei summè aduersario, penitus consecratū. Sic igi-

tur ſanctificata eſt in Chriſto natura noſtra ab ipſo conceptionis momẽto, idque vt nos ſanctificaret. Id autem fit dupliciter: Primùm enim, ſicut dixi nos cenſeri imputata Chriſti iuſtitia plenè coram Deo iuſtos nõ in nobis, ſed in ipſo cui per fidem vniti ſum°; ita etiam dico noſtras perſonas imputata ipſius perfecta ſanctitate & integritate, planè ſactas & integras ac proinde Patri acceptas, non in nobis, ſed in Chriſto cenſeri. Deinde iſtius puriſſimæ quæ in Chriſti carne eſt ſanctitatis vim & energiam, operante hoc in nobis Spiritu ſancto, in nos vſque promanare dico, vt & ipſi in nobis ſanctificemur, id eſt ab inquinamentis huius mundi ſegregati, & ſpiritu & corpore Deo ſeruiamus: quod beneficium in ſacris literis Sanctificatio, Regeneratio, Illuminatio, Nouus homo, Noua creatura Spiritus denique paſſim vocatur.

QVAESTIO. *Ais igitur hanc poſteriorem ſanctificationem non eſſe quiddam extra nos, & ſola imputatione noſtrum, ſed nouum eſſe habitum verè nobis inſitum & inhærentem, ex Patris cœleſtis mera gratia, & Sancti Spiritus virtute, nobis in Chriſto collatum.*

RES. Aio.

Qv. *Quorsum igitur nobis altera illa imputata sanctificatione naturæ nostræ opus est.*

Re. Quoniam hæc inhærens nobis sanctificatio tantum est inchoata in nobis, sicut ex perpetuo Carnis & Spiritus in ipsis etiam præstantissimis hominibus dissidio liquet. Idcirco vt nostræ personæ Deo sint acceptæ, ac proinde ipsi placeat quòd à nobis proficiscitur (est enim sanctorum vita veluti perpetua quædam suijpsius oblatio ad quam nos etiam apostolus hortatur) longè alia sanctificatio interueniat necesse est, illa videlicet quæ plenissima & integerrima est in Christo, in quo nos intuens clementissimus Pater, & tamen omnis impuritatis & labis perpetuus hostis acquiescat, summè videlicet iustus, & summe misericors.

Qv. *At cur non pl nè statim nos sanctificat?*

Re. Imò potiùs admirare ipsius bonitatẽ in eo quòd vel guttulam regenerantis gratiæ cuiquam instillet. Cur tamen plenam nostri sanctificationem in alterũ sæculũ differat, causæ multæ sunt, quarũ duæ sunt præcipuæ. Vna, quòd simus ὀλιγόπιστοι, ac proinde quantum in nobis est, energiã sancti Spiritus impediamus. Altera, vt nobis per

meram gratiam ſeruatis, non autem ex operibus, qui gloriatur, in vno Domino glorietur. Nam ſi perfecta eſſet iſta in nobis ſanctificatio, perfecta etiam eſſet iuſtitia noſtra ſiue nobis inhærẽs, ac proinde Chriſtus non eſſet nobis in ſolidum & propriè ſeruator, ſed duntaxat organum & inſtrumentum nobis ſic diſponendis, vt nos ipſos poſtea noſtra iuſtitia iuſtificaremus, qui fœdus eſt ac planè deteſtabilis Sophiſtarum ſemipelagianorum error.

V. *Ais igitur inter ſanctificationẽ & iuſtitiam noſtram eſſe hanc proportionem, vt quãta vna eſt, tanta ſit & altera.*

Re. Omnino. Nec enim otioſa eſſe poteſt vera ſanctificatio, & qualis eſt arbor fructifera, talis eſt quoque verus ipſius fructus. Itaq; quoniam ex parte illuſtratus eſt veri Dei notitia noſter intellectus, ex parte quoque cognoſcimus: quoniam ex parte aſſentimur Dei promiſſioni, idque nobis applicamus, idcirco ex parte credimus: quoniam ex parte immutata eſt noſtra voluntas, iccirco ex parte bene volumus & agimus.

Qv. *Quid ſibi vult iſtud Ex parte?*

Re. Id eſt, non perfectè, ſed duntaxat quatenus ſumus regenerati, vt in vno eodémque ſub-

ſubiecto, diuerſis tamen reſpectibus, ſint puritas & ſordes, lux & tenebræ, fides & incredulitas, bona & à bono deficiens voluntas, ſpritus denique & caro.

Qv. *Quid igitur vocas Spiritum?*

Re. Omnes hominis facultates tum ſuperiores tum inferiores, quatenus ſunt ſanctificatæ ſeu regeneratæ.

Qv. *Quid verò Carnem appellas?*

Re. In homine quidem non regenerato, totum ipſum hominem, quantus quantus eſt, intus & foris, à capite ad calcẽ. In homine verò regenerato, omnes itidem eius facultates, quatenus non ſunt ſanctificatæ ſeu regeneratæ.

Qv. *Atqui dicit Ioãnes filios Dei nõ peccare.*

Re. Idem dicit eos mentiri qui dicunt ſe non habere pecatum. Dicuntur ergo non peccare, quia peccatum ſic in eis habitat, vt tamẽ nõ regnet. Pugnat enim ſpiritus in eis aduerſus Carnẽ, & tãdem vincet. Ideoq; ſoli regenerati dicere verè poſſunt, Facio malũ quod nolo, nõ facio bonũ quod volo.

Qv. *Atqui ratio ipſa naturalis in quouis homine etiam non regenerato, repugnat ſæpe appetitioni: & in eo poſitas eſſe virtutes noſti vt τὸ τῆς ψυχῆς ἄλογον τῷ λογικῷ* ſubijciatur.

E.v. R.

RE. Quidnam sentiendū sit de philosophicis virtutib° antea respōdi. Cōcedo aliquā esse συγκρισιν, aliquā συνειλησιν in homine relictam ad coarguendam, & aliquatenus etiam impediendam affectuū ἀταξίαν, vt quiuis sit ἀναπολόγητος ideoque distributionem illā philosophicam veluti partium animæ,& quæ de mediocritate scribūt peripatetici, nō modò non reprehēdo vt falsa,verùm etiam vt imaginis Dei reliquias laudo & admiror. Sed longè aliā partium hominis distributionem esse dico quā nos docent Spiritus sanctus, ψυχικὸν & πνευματικὸν, interiorem & exteriorem hominem, veterum & nouum hominem, carnē denique & spiritum inter se opponens : vt qui illis nominibus quibus vitium notatur, etiam illud ipsum Philosophorum ἡγεμονικὸν intelligat:quicquid denique à natura homines extra regenerationis gratiā habent,comprehendat.

QV. *Non est igitur Ratio, Ratio?*

RE. Est profectò, & quidē semper appetitione oculatior, semper tamen, donec regenerata sit, vitiosa : primum enim tum quoq; quum bonum intelligit & dignoscit,nō tamen intelligit & dignoscit vt oportuit ac debuit, propter originalē illam corruptionem

nem quam Philoſophi ne ſuſpicari quidē vnquam potuerunt. Deinde in pleriſque etiam grauiſſimis rebus non modo nō cernit verum, ſed etiam veritati prorſus & ex profeſſio repugnat.

Qv. *Quæſo, vt hæc exemplis confirmes.*

Re. Faciam. Quum de Deo ſummè bono egregiè ac planè excellenter multa tradant Philoſophi, quis tamen eorum vnquam naturali notitia vnam Dei in tribus hypoſtaſibus οὐσίᾳ cognouit? Et tamen hæc vnica eſt vera ſummi boni notio.

Qv. *Tale tamen quidnam Triſmegiſtus & Platonici præſertim dicuntur tradidiſſe.*

Re. Fieri quidē poteſt vt neſcio quid obſcurè de hoc myſterio à Patriarchis traditum & ſacris libris perſcriptū cognouerint nōnulli, ſed apage iſtorū hominum ineptias qui hanc veritatem in Philoſophorum ſcriptis quærunt. Iam verò quum ad Dei naturam explicandam ventum eſt, poſtquam multa verè dixerunt, quàm ſubitò præſtantiſſimi quique, vt rectè dicit Apoſtolus euaneſcunt? Vnde enim πολυθεία vnde diuinitatis in maiores & minores deos diſtributio, vnde Epicureorū furores, vnde Stoica neceſſitas numen ipſum conſtringens, vnde Ariſtotelis deliria mundi æternitatem ſomni-

ſomniantis & particularem prouidentiam tollentis, vt alias innumerabiles ineptias tot locis ab ipſo Ariſtotele refutatas præteream? Cui verò niſi præclaro iſti ἡγεμονικῷ omnium ſuperſtitionum initia debemus? Iam verò ſi ad hominem ipſum deſcẽdamus, quis Philoſophorum ſeipſum cognouit, ignorata primi hominis origine & ipſius lapſu? imo quid abſurdius, quid inſanius, quid magis portentoſum fingi poſſit ea ſententia quã nõnulli Ariſtoteli omniũ Philoſophorum acutiſſimo tribuere non deſinunt, quòd videlicet humani generis vnica duntaxat ſit anima? quid quod ne nunc quidẽ inter iſtos ſapiẽtes cõuenit de animi immortalitate? De affectib⁹ quoq; quantæ inter ipſos digladiationes? Quòd ſi ad mutua hominũ inter ſe officia deueniamus, quàm multa nõ tantùm abſurdè, ſed etiam flagitioſè & turpiter cõſtituerũt illi ipſi qui maximè laudantur omniũ populorũ legiſlatores? veri aduerſus affectuum ἀταξίαν remedij, quis tandem iſtorũ meminit? neque id mirum, quum huius lethalis morbi neque cauſas neque effecta vnquam cognouerint. Vides igitur Rationem ipſam quoque, quandiu ψυχικὴ manet, in ijs quæ grauiſſima ſunt planè cæcu-

tire

tire. Quam multa ſunt verò in quibus non modò cæcutit, ſed etiã prorſus inſanit? præterquã enim quòd paucos è multis enumeratos errores adeò pertinaciter quiſq; defendit, vt ſe rectiora doceri nõ ſuſtineat, Mũdum è nihilo conditum, Verbum factũ eſſe carnem, Natum quempiam ex Virgine, Alterius iuſtitia nos cẽſeri iuſtos, Corporum reſurrectionem, & alia plurima nõ modo non admittit ratio, verùm etiã faſtidit & irridet: imò etiam ſi magis illam vrgeas, tandem furioſa totam illã cœleſtem ſapientiam conculcat, donec πνευματικὴ euadat. Quid quòd ne tunc quidem deſinit cognitæ etiam illi ſapientiæ reluctari, quatenus non eſt immutata? Vides igitur, opinor, id verum eſſe quod dicebam.

Qv. Atqui inter vos quoque Theologos, quantumuis πνευματικὰς, non per omnia conuenit.

Re. Hoc quidem nõ fit ſacrarum litterarum culpa, in quibus ſatis planè & perſpicuè explanãtur veræ religionis dogmata, ſed illi ipſi rationi tribuendũ eſt, quæ tũ cæca eſt, tum etiã refractaria. Neque verò nos penitus (quod ſi verum eſſet, omnes planè in vna veritate per omnia conſentiremus (ſed ex parte duntaxat regeneratos eſſe dixi. Superesſe

pereſſe igitur & ignorantiæ & refractariæ illius naturæ reliquias minimè inficior, ſed quæ paulatim quoque abolebuntur.

Qv. *Age igitur ex mera Patris cœleſtis in Filio ſuo gratia proficiſci fateamur, quicquid in nobis eſt vel ſyncera notitiæ, vel recti iuditij, vel iuſtæ appetitionis. Sed iuſtitiam hanc inhærentem an non iuſtitiam eſſe ac proinde Deo gratam fateberis?*

Re. Iuſtitiam eſſe concedo. Arbor enim bona bonos fructus edit: ſed comparate, id eſt ſi cum iis fructibus comparentur qui verè putres ſunt. Sin verò vel ipſa optima ſanctiſsimorum etiam hominum opera exegeris ad voluntatis diuinæ, Legis videlicet normam, peccata eſſe dico, non quidem qualia ſunt illa quæ Legi ex diametro repugnant, cuiuſmodi ſunt adulteria, furta, mendatia, & cætera id genus, ſed quoniam ab eo bonitatis gradu deficiant quem Lex ab homine meritò flagitat: quamobrem etiam in vna Chriſti obedientia nobis per fidem imputata, vtpote quæ ſola ſit omnibus numeris perfecta & abſoluta, nobis acquieſcendum dixi.

Qv. *Imò quo iure Deus aliquid flagitarit ab hominibus quos ipſa natura cuius ipſe au-*

thor

thor eſt ſoluendo non eſſe ſatis nouit?

RES. Quòd ſoluendo non ſumus, non eſt à natura, quæ Conditori, ad cuius imaginem erat condita, quod ille flagitabat, & ipſa debebat, perſoluere maximè volebat & poterat, quum ad hoc ipſum eſſet condita: ſed à ſpontanea illius naturæ corruptione ortum eſt, quæ facit vt ne agnoſcere quidem debitum ac multò minus perſoluere quiſquàm illa debita omnes augeant. An verò (ſi vel ſecundum hominem loquamur) debitor eſſe deſinit qui ſua vnius culpa non eſt ſoluendo? Præterea quum id quod à nobis optimo ſuo iure conditor flagitat, id ipſum ac fortaſſis etiam aliquid amplius liberaliſſimè nobis in Filio ſuo gratis dato nobis credentibus, ſic acceptum ferat, vt etiam nobis fidem pari liberalitate largiatur, qua domũ oblatum percipiamus: quis tam immenſam patris bonitatem non potius adoret, quàm cum eo contendat?

QV. *Sit igitur Deo ſummè bono gloria & laus ſempiterna. Hoc tamen fas ſit mihi percontari: Saltem hac iuſtitia inherens, quatenus iuſtitiæ rationem habet, Deo qui iuſtitia delectatur placeat oportet.*

RE.

RE. Intelligo non tuam, vt opinor, ſed Satanæ verſutiam. Quoniam enim Chriſto nõ poteſt penitus adimere ſalutis noſtræ gloriam, idcirco decerpere ſaltem aliquam eius particulam conatur, quòd ſané fieret, ſi hominibus perſuaderet, quod tradunt impuri Sophiſtæ, nimirum Chriſti iuſtitia duntaxat ſuppleri quod noſtræ iuſtitiæ deeſt. Sic igitur rem accipe: Deus vſqueadeò iuſtitiam amat vt quicquid vel tantillum iuſtitiæ & puritatis habet, aliquatenus probet, ſed ex ſua infinita bonitate, non ex vllo iſtiuſmodi iuſtitiæ duntaxat adumbratæ merito. Sic pœnitentiam Nineuitarum & Achabi probauit, quanuis non vera eſſet pœnitentia, ſed qualiſcunque humiliatio ſub potente Dei manu. Nam eouſque bonus eſt, vt etiam indigniſſimis beneſaciat, nedum ijs qui quoquo modo afficiuntur Maieſtatis ipſius ſenſu. Ergo multò magis delectatur regeneratorum operibus, quanuis imperfectis: ſed primùm dico placere hæc regeneratorum opera, non ob vllam ipſorum dignitatem, verùm ex mera Patris gratia, condonantis quod iuſtitiæ deeſt, & quod à ſuo Spiritu proficiſcitur agnoſcentis. Deinde nego his operibus quantumuis Deo ex mera gratia placen-

placentibus tribuendam vno modo tanquã cauſæ iuſtificationem noſtram, ac proinde vitam æternam. Stat enim illud, Iuſtus ex fide viuet: &, Donum Dei eſt vita æterna.

Qv. *Atqui ſi placent, videntur aliqua ſaltem ex parte digna eſſe quæ placeant.*

Re. Falſiſſima eſt hæc cõſecutio. Deus enim ne ex pacto quidem aliam iuſtitiam vt eo nomine dignam proferre poteſt (niſi ſibi-ipſi velit repugnare, quod dicere nefas eſt) quam quæ Legi ad amuſſim reſpõdeat. Itaque ſic potius colligere debuiſti, Placent Deo regeneratorum opera quanuis imperfecta: Ergo Deus eſt ſummè miſericors.

Qv. *Præterea fit paſſim mentio mercedis & compenſationis.*

Re. Longius patet nomen mercedis quàm vitæ æternæ, & certum eſt temporarias benedictiones etiam impijs quãuis indigniſſimis à Deo ſummè liberali rependi. Deinde ſiue ad vitam æternam ſiue ad alia beneficia referas mercedis nomen, non tamen ſequitur vt debitam perſolui. Imò hoc maximè cõmendat Dei miſericordiã, quòd indebitum præmium quod ex mera gratia in Chriſto largitur, dignatur tamen mercedis nomine, vt nos quanuis reuera inutiles ſeruos (quis enim aliquid ipſi Deo

adiecerit?) minimè tamen operā luſos ſciamus. Denique etſi gratuitò promiſſa eſt & gratuitò donatur hæc merces, tamen operanti donatur, ideòque vocatur merces.

QV. *Si operanti, ergo operibus.*

RE. Imò ſi donatur, certè non ſoluitur vt debita. Deinde longè aliud eſt operāti, quàm operibus dare. Dico igitur bene operantibus dari vitam æternam, quoniam ex effectis æſtimabitur fides, ex fide verò iuſtificat, non ipſorum operibus perſolui: quomodo explicare oportet, quòd dicitur vnuſquiſq; ſecundùm ea quæ in corpore geſſerit iudicandus, & ſimiles alias ſententias.

QV. *Quamobrem?*

RE. Quoniā bona opera non iuſtificant, ſed credentem & iam antea in Chriſto iuſtificatum ſequuntur, ſicut boni fructus nō faciunt vt arbor ſit bona, ſed arbor ex bonis fructibus bona eſſe dignoſcitur.

QVAESTIO. *Atqui paulò antè bona opera non ex iuſtificatione, ſed ex ſanctificatione eliciebas.*

RE. Fateor. Sed nemo imputata Chriſti iuſtitia iuſtificatur, quin eiuſdem quoq; Spiritu ſanctificetur.

QV. *Ais igitur bona opera neceſſaria eſſe ad ſalu-*

ſalutem.

RE. Si fides ad ſalutem neceſſaria eſt, & veram fidem opera neceſſaria conſequantur, vt quæ otiola eſſe non poſſit: certè & illud efficitur, neceſſaria eſſe ad ſalutem bona opera, non tamen vt ſalutis cauſam (Iuſtificamur enim, ac proinde viuimus ex ſola fide in Chriſto,) ſed vt quiddam cum vera fide neceſſariò cohærẽs. Sicut dicit Paulus, Filios Dei eſſe qui Spiritu Dei aguntur: & Ioannes, Eum eſſe iuſtum qui iuſtitiam operatur: & Iacobus quoque explicans, nõ Qua ratione iuſtificemur, ſed Vnde vera fides & iuſtificatio dignoſcatur, probat Abrahami exemplo non eſſe iuſtificatos qui fidei opera nulla demõſtrant. Sic enim Iacobus cum Paulo cõciliandus eſt, vt planè appareat cõtentioſos eſſe qui neceſſitatem bonorum operum tanquam falſum dogma condemnant.

QVAESTIO. *Quid ſi quis igitur in ipſo demum mortis articulo fide donetur? Hoc enim videtur pendenti illi latroni vſuueniſſe. Quænam bona opera quiſpiam eiuſmodi protulerit?*

RE. Imò fuit latronis illius fides breuiſsimo tempore inenarrabiliter ἐνεργητικὴ, ſiqui-

dem alterius latronis blaſphemias & ſcele ra redarguit, ſua crimina deteſtatur, certa & planè mirifica fide Chriſtū in ipſa crucis ignominia, tacentibus omnibus diſcipulis, æternum Regem agnoſcit, & Seruatorem inuocat, Iudæorum denique crudelitatem & impias voces palàm redarguit. Sunt autē, peccati agnitio, inuocatio Dei patris in Chriſto, & gratiarum actio, præſtātiſſima primæ tabulæ opera, quæ in nemine prorſus à Fide ſeparari poſſunt. Vt verò quiſpiā morte præueniēte nulla poſſit opera ſecundæ tabulæ demonſtrare, fides tamē in eo non eſt idcirco cenſenda otioſa, quoniā &ſi non ἐνεργείᾳ, tamen δυνάμει charitatem habet coniunctam.

QV. *Vnus præterea mihi ſcrupulus ſupereſt, quînam malis operibus quiſquam damnetur ſi bonis operibus nemo iuſtificatur.*

RE. Atqui ratio manifeſta eſt, quoniam videlicet vel leuiſſimum peccatū dignum eſt etſi non ſummis in æterna morte pœnis, at ipſa tamē æterna morte, quæ eſt in genere ſtipendium peccati. at vitam æternam dignè mereri nulla iuſtitia poteſt niſi qualem Lex requirit, perfecta nimirum & integra ſecundū integræ humanæ naturæ gradum. Da igitur mihi qui Legē impleat, ſicut nemo

mo non transgressor Legis inuenitur,& illud argumentum tibi concedam.

Qv. *Aus igitur impares fore damnatorum pœnas?*

Re. Quãuis hæc de re admodũ sobriè quærẽdum est,tamen id non temerè dixi. Præterquam enim quòd ipsa iustitiæ ratio poscit,vt quũ peccata omnia inter se paria nõ sint, nisi quatenus in genere conueniunt, qui grauius peccauit, grauius plectatur: Stoicorum enim est) nõ Christianorũ paradoxon, quo paria esse peccata statuũtur) id etiam expressè testatur Christus, tolerabiliorem forè dicens Sodomorum conditionem in die iuditij, quàm eorum à quibus ipse reijciebatur.

Qv. *Ergo impar etiam erit eorum qui seruabuntur gloria.*

Re. Omnino id poscit eadem cõtrariorum ratio, & quod dicit Apostolus fore vt qui parcè seuerint, parcè metant: non videtur ad solas temporarias benedictiones referendum.

Qvaestio. *Atqui ex ipsa semente prodit messis,ergo ex ipsis bonis operibus iustitia & vita.*

Re. Imò nunquam sunt similitudines lõgius trahẽdæ quàm ferat rerum de quibus agi-

tur natura,& eius consilium qui similitudines adhibet: alioqui infinita absurdissima & falsissima consequentur, quod dum non animaduertunt imperiti interpretes, inepta ac falsa etiam multa proferant necesse est. Cæterùm eo loco Apostolus analogiam operum & gloriæ, non autem ipsius gloriæ causam declarat: qui tam constanter vbique iustitiam defendit merum esse Dei donum absque operibus Legis, neque secundum debitum persolui, sed vt gratiam credentibus imputari.

Qv. *Opera legis Ceremonialis intelligit.*

Re. Ridiculum responsum. Nec enim valere potest illa debiti & gratiæ oppositio, nisi omnia Legis opera sine vlla exceptione excludantur, vt alia Pauli argumenta aduersus ipsam Decalogi legẽ ex professo cõtorta præteream. contorta, inquam, nõ vt Legem vituperet (quæ est Manichæorum insania) sed vt iustificandi vim ipsi adimat. Deinde obsecro, si quæ operibus accepta ferenda est iustitia, cur ceremonias ritè vsurpatas excluseris? Nam certè quarto ipsius Decalogi præcepto comprehenduntur, &, modò ritè vsurparentur, præstantissima opera fuerunt.

Qv. *Sed aduentu Christi abolita ſunt Ceremonia.*

Re. Abolitæ ſunt fateor, quoniam in Chriſto ſunt completæ. Pauli verò argumenta, vbi de cauſis iuſtificationis diſputat, res ipſa declarat non eò ſpectare vt ceremonias abolitas eſſe doceat, ſed vt in vnius chriſti iuſtitia credẽtib⁹ imputata, ſemper poſitam fuiſſe ſalutem demõſtret, prolatis inter cætera Abrahami & Dauidis teſtimonijs.

Qv. *Dicamus ergo à Paulo excludi duntaxat bona opera gratiam iuſtificationis præcedentia.*

Re. Non minus etiam ineptum eſt hoc reſponſum. Præterquàm enim quòd iuſtificatorum exẽpla & teſtimonia manifeſtè profert Apoſtolus, putà Abrahami & Dauidis, vt alias eius rationes prætream ab ipſa Legis natura deſumptas, quæ fuerit dementia laborare de ijs excludendis quæ nuſquã ſunt? Vlla enim ſtatuere bona opera eorum qui non ſunt iuſtificati nõ minus ſtultum eſt quàm ſi quis dicat prius ab arbore quapiam edi bonos fructus quàm bona eſſe cœperit.

Qv. *Atqui ſi non ex operum ipſorum dignitate, ſaltem tamen ex pacto debetur vita aterna merces.*

RE. Quòdnam, quæſo, pactum intelligis?

QVAESTIO. *Pactum Legis, Hoc fac & viues: &, Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.*

RE. Quomodo hoc pactum intelligatur, ex comminatione promiſſioni contraria petẽ dum eſt. Sic autẽ habet, teſte ipſo Apoſtolo, Execrabilis quiſquis non manſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro Legis, vt ſeruet ea. At Lex perfectam dilectionẽ requirit. Nemo verò præter vnum Chriſtum plenè Legem impleuit. Itaque vni quidem Chriſto debetur vita ex pacto, nobis autẽ quibus ipſemet ex mera gratia datus eſt, ex eadem mera gratia donatur.

QV. *Cur igitur bona opera vocas, ſi vitam æternam non promerentur?*

RESP. Impropriè certè verbo MERERI vſi ſunt Latini Theologi etiam veteres pro ADIPISCI: & MERITI nomine pro bono opere, quod in ſacris literis nuſquam inuenias. Cæterum etſi eouſq; bona non ſunt opera regeneratorũ, vt vitam æternã mereantur, tamen bona ſunt, quatenus à bono DEI ſpiritu & à corde per fidem purificato proficiſcũtur, & rurſum bona, quoniã ex eis glorificatur Domin⁹, iuuatur proximus, & nos quoq; excellentem hũc fructum

ctum ex ijs percipimus, quòd nobis sint nostræ fidei ac proinde electionis nostræ testimonia.

Qv. *Hactenus igitur de vtraque sanctificationis parte dictum sit. Superest illud quod etiam dicit Apostolus, Christum videlicet factum esse nobis redemptionem.*

Re. Redemptionem illic vocat Apostolus non ipsam redimendi actionem, sed effectum, id est finem ad quem nos illa iustificatio & sanctificatio deducit, hunc videlicet vt in Christo à peccato & morte redẽpti, in eodem quoque fiamus æternæ vitæ participes, cuius etiã in hac vita pignus & arrhabonẽ habemꝰ, Spiritũ sanctum a quo sumus obsignati.

Qv. *Atqui Dauid collocat hanc redemtionem & beatificationem in peccatorum remissione. Cur igitur adijcis etiam sanctificationis ipsi Christo inhærentis, impletionis Legis imputationem?*

Re. Quid si tibi obijciam illa, Beati qui sũt mundo corde, Beati qui sunt inculpati in via, & cætera eiusmodi, an hinc collegeris excludi peccatorum remissionem? Nequaquam opinor Sic interdum nomine iustificationis intelligitur etiã sanctificatio, quoniam hæc duo prorsus cohærent. Quidni

igitur illud quoque respõderim, vnius peccatorum remissionis interdum mẽtionem fieri, non vt excludantur aliæ beatificationis partes, sed quòd tacitè cum illa cõprehendantur? Quòd si etiam magis vrgeas, commodè quoque respõderim remissione peccatorum cætera quoq; significari. Quis enim negauerit originis quoque peccatum expiatione indigere? ergo in peccatorum remissione comprehenditur. Quis item dicat eum duntaxat habendum peccatorem qui prohibitum aliquid faciat, ac non etiam eum qui quod præceptum est, non impleat? Ergo peccatum est quoque non impleuisse Legem, quod & ipsum remittatur necesse est. Supersunt peccata, id est opera contra Legem facta, de quibus controuersia nulla est quin expianda sint. Omnia autem hæc imputata Christi pro omnibus nobis satisfactione remittuntur. Iam ad Remissionis nomen veniamus. Remittere debitum propriè dicitur qui debitorem gratis, & quidẽ prorsus absoluit, adeò vt nullam sibi aduersus eum actionem relinquat. Atqui filij iræ sumus non tantùm quòd corrupti simus, quod Legem nõ impleamus, quòd vetita faciamus, verùm etiam quia puros nos apparere coram Deo opor-

oportuit quales ab eo conditi ſumus: & non modò non eſſe Legis tranſgreſſores, verùm etiam perfectos Legis factores. Ergo ad eam remiſſionem quæ alteram tantùm partem tollit de qua antea diximus, altera quoq; accedat neceſſe eſt, vt (nobis alioqui perituris) plena & perfecta ſit omnium peccatorum remiſſio. Vtramque verò in vno Chriſto per fidem apprehenſo inuenimus, qui non modò pro noſtris illis omnibus peccatis paſſus eſt, ſed etiam naturam noſtram in ſeſe plenè ſanctificauit pro nobis, & in eadem omnem iuſtitiam pro nobis impleuit, vt non tantùm à morte per eum liberemur, ſed etiam æternæ vitæ præmium in eodem conſequamur.

Qv. *Concludis igitur in vno Chriſto cui per fidem adhæreſcimus, inueniri omnia nobis ad ſalutem neceſſaria, vt in iis qui in Chriſto ſunt, nulla prorſus ſit condemnatio.*

Re. Concludo, & hanc vnam eſſe ſalutis ſcientiam.

Qv. *Ais etiam hanc fidem eſſe donum quod ex mera Dei gratia in nos confertur, ac proinde ipſius initium eſſe à Deo, non à nobis.*

Re. Aio.

Qv. Nunc, obſecro, quæramus quibus detur.

detur. Omnibus enim non dari res ipsa testatur, quum tã pauci semper fuerint credentes.

RE. At non consequitur tamen omnibus nõ offerri. Itaque prius videtur quærendum, an omnibus offeratur, quæ percõtatio nos ad ipsos fontes nempe ad prouidentiam & prædestinationem deducet.

QV. *Ita esto, ac proinde quaso expone quid prouidentiam appelles.*

RE. Sic appello non illã modò vim inenarrabilem, qua fit vt Deus omnia ab æterno prospexerit, omnibúsque futuris sapientissimè prouiderit: sed imprimis decretum illud æternum Dei sapientissimi simul & iustissimi, ex quo quicquid fuit, fuit: quicquid est, est: & quicquid futurum est, erit, prout ipsi ab æterno decernere libuit.

QV. *Hanc igitur prouidentiam ais esse rerũ omnium effectricem ac moderatricem?*

RE. Aio, & ita quidem excellentius quoddam quàm Causæ nomẽ mereatur. Hæc enim est quæ causas omnes ordinat, & singularissima etiam illarum effecta regit, vt ad decretum finem ferantur.

QVAESTIO. *Atqui & Angelorum pars mala est, & omnes homines natura mali sũt, & quicquid ab his vel illis proficiscitur malum*

lum ſit oportet,(regeneratos homines excipio(vtpote à malo principio profectum. Atqui Deus author malorum eſſe non poteſt. Non igitur omnium author eſt, ſi quidem tam multa mala excipienda ſunt.

RESP. Et Angeli ſinguli (nec enim in ſpirituali natura dari poteſt propagatio (& homines primi, Adam videlicet & Eua,boni conditi ſunt. Itaque neutri extra Dei decretum collocandi ſunt.

QV. *Eſto quod ad originem & primum illum ſtatum attinet. Sed quum corrupti nunc ſint ac deprauati, quomodo tandem eos ſubijcies æterno illi vſque adeò* ἐνεργητικῷ *decreto, quin Deum inuoluas ipſorum improbitate?*

RE. Aequum fuerit ſcilicet, vel ipſis iudicibus ſiue dæmonis,ſiue hominibus corruptiſſimis, idcirco eximi iſtos Conditoris Dei imperio,quoniã in ipſum fuerint contumaces Et tamen id conſequi ex tuo illo dicto neceſſe fuerit. Res autem ita ſe habet: Nunquámne, quæſo, horologia contemplatus es, in quibus tota quædã maxima ad dextram vergens,cæteras ſecum rapiat,vnas quidem itidem ad dextrã, alteras verò ad ſiniſtram,contrario prorſus motu?

QV. *Sanè. & quidem ſæpe ſum demiratus induſtria humana poſſe oculis repræſentari, quod*

quod in cœlorum orbibus vix assequi mens humana potest.

RE. Scito hāc verā esse diuinæ illius prouidē-tiæ imaginē, si hoc exceperis, cui nihil simile ne in cœlestibus quidē orbib⁹, nedum in illis mechanicis instrumētis īueniri possit: quoniam nihil est æquale, imò ne propriè quidē simile Altissimo. nēpe quòd Deus ipse omnipotens (quē nūc maximæ cæterarū rotarū motrici rotæ cōparam⁹) sic in mūdo est, vt mūdi pars nō sit, & motū αὐτόματον singulis sese mouētibus rotis indiderit, & ita quidē vt ipse nullo modo moueatur, omnia verò secundum suā æternā prouidentiā moueat. Hoc autē prouidētiæ dei μυστήριον nobis diuinitus in illa Ezechielis visione fuit repræsentatū, in qua etiam illud nobis obseruādū est, quadruplices illas imagines fuisse alis obtectas, & rotas rotis implicitas altissimo Deo supra omnia illa collocato, ne cū causis moueri ipsum motorē arbitremur, néue nimiū curiosè singularū illarum motionū rationes à nobis percipi posse spere⁹. Hoc posito, tria tibi respōdeo. Primū, animalia & ratiōe prædita instrumenta, cuiusmodi sunt angeli & hoīes, sic agi à Deo opifice, vt etiā ipsa interiori suo motu spōtaneo agāt, ac proinde ad vnā edendā actionem

nem duæ cõcurrãt cauſæ, De⁹ videlicet ſeiunct⁹ ab inſtrumẽto, & tamẽ inſtrumẽto tribuẽs ſeſe mouẽdi principiũ:& ipſumſeſe mouẽs inſtrumẽtũ. Alterum ſic à Deo moueri hæc inſtrumẽta,vt ipſe quidẽ bene sẽper agat,illa verò ſi mala ſint,cõtrario motu,id eſt male ſemper agãt: ſin verò bona, tum demũ quum & primus author,qui bene ſemper mouet,& ſeſe mouẽs inſtrumẽtum cõſentiant,bonã & laudabilem actionem ſequi. Tertium, ſic Deũ mouere mala iuſtrumenta,(de his enim ſolis nunc quæri mus)& viciſſim à ſeſe hæc eadẽ inſtrumenta,ſic moueri,vt ꝓpter duplex mouẽs principiũ,duplex ſit etiã opus quod vnicum tamen videtur, idque reſpectu boni principij ſit bonum:reſpectu mali, ſit malum.

Q. *Velim hic aliquibus exemplis illuſtrari?*

R E. Faciã,& quidem certis & illuſtribus,vbi hãc diſtinctionẽ adhibuero. Malis etiã qui buſuis De⁹ inſignis artifex bene vtẽs, aut illos inter ſe cõmittit, aut eorũ opera bonis benefacit: vtrũuis autẽ faciat, bonũ id eſſe nemo ſanæ mẽtis negarit, nẽpe malos vlciſci, bonis autẽ benefacere. Nunc exempla ꝓferamus. Dei prouidẽtia peruenisſe Ioſephũ in Aegyptum,ibiq; in maximã potentiam euectum vt Eccleſiæ cõſeruator eſſet,

ipſe-

ipſemet dicit, & res ipſa declarauit. Quib⁹ autē inſtrumētis ad eā rē vſus eſt domin⁹? Satana fratres aduerſus innocentiſſimū fratrē impellēte, ipſorum fratrum peſsima voluntate, mercatorū auaritia, ſceleratiſsimæ mulieris libidine. Omnes igitur iſti grauiſſimè pecarūt, quaten⁹ fuerūt ſuarū actionū principia. Deus verò peſsimis etiā illis inſtrumētis nihil tale cogitātib⁹ vtēs, ſuis aduerſus famem præſidio fuit, eoſdē in terra fœcūda collocauit, Ioſephū deniq; fidū ſeruum ſuum erudiuit, ac tādē in ſummum honoris gradū euexit. Malos cōficere ſeipſos, an nō eſt iuſtiſsimū Dei opus? Sic vltus eſt Madianitas, vſus tamē ſpiritu diſcordiæ, & mala homicidarum voluntate, alijs in alios mala cōſciētia, iuſto tamē Dei iuditio, impetū faciētib⁹. Bonum fuit caſtigari Dauidē, etiā poſt agnitum & cōdonatum peccatum. Bonum etiā fuit Achitophelis perfidiā & Abſolomi ſceleratū animū patefacere. & ſeuerè vindicare. Vtitur ad eas res pagēdas Dominus, Satanæ rabie, Achitophelis perfidia, ſceleratiſsimi Abſolomi ambitione, nefaria libidine, impietate, quibus peſsimis inſtrumētis multa eſt optimè exequut⁹. Declarauit enim quātopere ſibi diſpliceant adulteria & doli: Dauidē paternè caſti-

caſtigauit, Achitophelē ipſiuſmet manib⁹ punit, facit deniq; vt ſemetipsū Abſolom⁹ vltrò perdat. Probari nos ac proinde affligi ex bona Patris cæleſtis voluntate, vt ita glorificetur ipſe, virtus autē in infirmitate perficiatur, teſtatur Scriptura: & niſi ita ſta tuamus, quæ tandem erit piorum in tantis malis conſolatio? Atqui ad Iobū hoc modo probandū adhibetur Satanæ peruerſitas, & prædonum auaritia ſummaque crudelitas. Peccauit igitur Satan ſeruum Dei tot malis afficiens, & aliena diripiētes prædones peſſimè egerunt. Optimè autē egit Dominus ſeruum ſuum probans, & Satanæ conatus omnes aduerſus Eccleſiam irritos eſſe demonſtrās. Deniq; præſtātiſſimū omnium operum Dei eſſe nō negabis humani generis redēptionē. Tradidit enim eū Pater propter noſtra peccata, definito ſuo cō ſilio, & præeunte æterno decreto, vt dicunt Petrus & eccleſia Hieroſolymitana, & Pater is eſt qui Filio ſuo propter nos nō pepercit. Quænā aūt inſtrumēta tātæ pagendæ rei adhibuit? peſsima certè, quia nemo bonus innocentē perſequi, nedum prodere damnare, crucifigere potuit. nempe Satanę malitia in cor Iudæ ingreſsi, ipſius Iudæ auaritia & perfidia execrāda, Iudæorū inui-

dia & desperatissima improbitate, Pilati de niq; mollitie & præposteró metu. Nullus est igitur istorũ qui nõ grauissimè peccarit, eòq; nomine postea sunt omnes seueriss-imis pœnis à Deo affecti. Sed nos ĩterea hoc opere à peccato & morte seruauit.

Qv. *Hinc verò nihil aliud colligi posse videtur, quàm malorum consilia in contrarios fines à Deo conuerti.*

Re. Imò hinc quoque conficitur, malos etiã à Deo bene & efficaciter moueri, vt suum opus per eos exequatur. Sed memineris eius quod dixi, sic videlicet bene moueri malos à Deo, ad bonũ ipsius opus peragendũ non vt est malleus aut securis in artificis manu, quæ organa sũt merè παθητικά, sed ita vt ipsi sese malè quoq; moueant ad malè volendum & agendum, quoniam & ipsi sunt ἐνεργητικαὶ suorum malorum operum causæ. Nunc autem illud quoq; adijciendum est, Deum agere quidem in bonis & per bonos: per malos verò agere, at non in malis.

Qv. *Quódnam est igitur in his voculis discrimen?*

Re. Magnum profectò. Nam & his & illis vt instrumentis vtitur Deus quoties libet, ideòque & per hos & per illos agere suum opus

opus rectè dicitur. At in ijs demũ agit Deus quos Spiritu ſuo afflat & regit, vel in bonitate ipſos confirmans, Angelos videlicet & regeneratos homines: vel noua bonitate ipſos donans, vt quum ſuos initio ſanctificat. In reliquis verò non agit ipſe aliquid intra ipſos efficiens, ſed partim ſuis cupiditatibus, partim Satanæ mouendos & gubernandos tradens: ita tamen vt ipſorum improbitas id demum velit & poſſit, quod ipſe iuſtè ordinauit.

Qv. *Quid ergo iudicas de Permiſſionis nomine?*

Re. Si Permiſſionis vocabulo intelligatur illud de quò modò dixi diſcrimẽ, quoniã videlicet in malis non agit Deus, ſed eos Satanæ & ſuis cupiditatibus permittit, id minimè repudio. Sin verò ꝑmiſſio opponatur voluntati, hoc ego primum vt falsũ, deinde etiam vt prorſus abſurdum reijcio. Falſum eſſe ex eo cõſtat, quòd ſi Deus quippiã inuitus ꝑmittit, Deus certè, id eſt, omnipotẽs nõ eſt. Sin verò quaſi nõ curans permittere quippiam dicatur, quantum abſumus ab Epicureiſmo? Supereſt ergo vt volẽs permittat quod permittit. Volũtas igitur permiſſioni non opponitur. Abſurdum autẽ illud eſt ſanè, ſi falſum eſt: ſed hãc abſurditatem

ſatis attento cuiuis ex eo patere poſſe dico quòd huius diſtinctionis authores qua permiſsio volũtati opponitur, hac ratione nõ modò nõ aſſequuntur quod volunt (nẽpe vt Deus auctor mali nõ cẽſeatur, quod nos quidem vltrò cõfitemur) verùm etiã cõtrarium prorſus efficiunt. Quis enim magis eſt in culpa quàm qui malũ imminens longiſsimè proſpiciat, idq; ſolo nutu impedire poſſit, tamen illud non modò nõ impediat, verùm etiã permittat, id eſt eius mali patrandi facultatem concedat? Nã ne hi quidem, qui ſic ſentiunt, inficiãtur Satanæ nedum malis hominibus, non licere mali quicquam niſi ex præſcripto agere, quemadmodum ſi quis ſæuum leonem cauea incluſum non modò non prohibeat quenquã lædere, quum facillimè poſſit, verum etiam vinculis liberet, & in hunc vel illum facere impetum ſinat. Dices fortaſſis ita mereri hominum peccata. Concedo. Illud manet tamen, interuenire Dei voluntatem in permiſſione, veluti quum Magiſtratus nocentem in carnificis manus præſcripto ſupplicij modo tradit, ac proinde abſurdam eſſe voluntatis, & permiſſionis repugnantiam.

Qv. *An igitur mali quoque faciunt Dei voluntatem?*

Re.

RE. Si voluntatem accipias generali ſignificatione, pro eo quod DEUS volens decreuit vt fieret, & Faciendi verbū nō ad conſiliū malorum, ſed ad ipſum rei exitum referas, ſanè per malos quoq; exequitur DOMINUS voluntatem ſuam, id eſt, quod ab æterno decreuit: iuxta illud, Voluntati Dei quis reſiſtet? Sin verò voluntatis nomine intelligas id quod DEO per ſe gratum eſt, & Faciendi verbo includas rectum obediendi affectum, tùm ſanè reſpondero, malos non modò facere dei voluntatem, verùm etiam totos in contrariam partem ferri.

QV. *Non habeo quidem ego quod regeram. Redeo tamen ad illud quod ſponderas, nimirum bona omnia fuiſſe initio à Deo condita. Vnde igitur vitium? Nam ſi citra Dei decretum ingreſſum eſt, labefactatur quod dixiſti, nihil prorſus Dei prouidentia & quidem.* ἐνεργητικῇ *eximi. Sin verò Dei decretum præceſſit, quînam ipſe non eſt (quod abſque blaſphemia dictum ſit) omnis mali author.*

RE. Vitij cauſa eſt ipſa bonorum Angelorū & primorum hominum voluntatis ſpontanea ad malum inclinatio. Crearat enim eos DOMINUS mutabiliter bonos, quoniam immutabiliter bonum eſſe, vnius Dei

proprium eſt.

Qv. *Ergo & angeli qui nunquam exciderunt aut excident, & omnes qui in æternam vitam colligentur, Dij fuerint.*

Resp. Nego conſequutionem. Quod enim nunquam exciderunt nec excident beati Angeli, nec vllus erit æternæ beatitatis finis, non eſt ex immutabili natura, quæ vnius Dei propria eſt, ſed ex eo quòd perpetuò immutabilis Dei virtute fulciantur, quæ ſi fortè illos deſereret, (deſereret autem ſi Deus vellet) tum ſanè non modò immutari verùm etiam prorſus euaneſcere & in nihilum redigi poſſent. Itaque vitij cauſam eſſe dixi voluntatis, bonæ quidem ſed mutabilis conditæ ſpontaneam inclinationem. Fuit enim mutabilis illa voluntas, Deo ſic eam condente, quoniam alioqui tot Deos quot immutabiles naturas cõdidiſſet. Mutata eſt autem Deo quidem illam deſerente, (cui enim adſtrictus eſt?) ipſa verò ſeipſam vltrò immutante, vt vitij cauſa potius deficiens quàm efficiens ſtatuenda videatur.

Qv. *Verùm ſi abſque Dei decreto iſta mutatio non euenit, videri ſanè poſſit omne hoc malum ipſi tribuendum.*

Re. Nequaquam id conſequitur, quum decretum

cretum Dei minimè ſuſtulerit primi hominis voluntatem, ac proinde deliberationē aut προαίρεσιν, ſed duntaxat ordinarit, ſiquidē ſpōtaneo prorſus lapſu mutatus eſt, quod multo etiā magis de Angelorum lapſu intelligendum eſt, in quos ipſum vitium prorſus ὁίκοθεν irrepſit, quæ cauſa etiā fortaſſe Deum impulit vt hominū qui diaboli interuentu lapſi ſunt, miſereretur, Diaboli verò & ipſius Angelorum non item.

Qv. *Verùm aliter fieri non potuit quàm Deus decreuerat vt fieret.*

Re. Concedo vtrunque. Neque enim fas eſt excludere à præcipui opificij mutatione, decretum illud æternum quo paulò antè demonſtrauimus & omnia & ſingula, abſque vlla prorſus exceptione, comprehendi. Mutabile verò iſtiuſmodi decretum conſtituere impium eſt. Sit ergo vtrumque illud veriſſimum. Sed inde non efficitur vel Deum eſſe in culpa qui bene ſemper agit, ſicuti diximus, tum quoque quum peccant inſtrumenta: vel hominem extra culpam eſſe, vt qui non niſi volens peccarit. Nec enim iſta neceſſitas qua fieri neceſſe fuit quod Deus decreuerat, voluntatem aut contingentiam ſuſtulit, ſed potius ordinauit, quum inter humanarum

actionum cauſas vel præcipua ſit voluntas.

Qv. *Vis igitur voluntati non repugnare neceſſitatem eius eligendi, quod deus ab æterno decreuerit. Atqui contingens dicitur quod vel euenire vel non euenire poteſt.*

Re. Apertius etiam dico, non neceſſitate ſed coactione demum tolli voluntatem, aut contingentiam. Oportuit Chriſtum mori ætate, tempore & loco ab æterno conſtitutis, alioqui potuerunt mentiri prophetæ. Atqui ſi naturalem κράσιν carnis Chriſti extra diuinum decretum & per ſe ſpectes, non dubium eſt quin vitam protrahere naturaliter etiam potuerit, ac proinde quin hoc reſpectu contingenter ſit mortuus. Frangi potuerunt oſſa Chriſti, ſi naturam oſsium per ſe reſpicias: ſin Dei decretum, non magis frangi potuerunt quàm Deus ſententiam mutare. Itaque contingentiam ſecundæ cauſæ non tollit ſed diſponit diuini decreti immutabilis neceſſitas. Chriſtus quoque neceſſariò ex Patris decreto mortuus eſt, & tamen volens. & abſit vt inuiti vnquam moriamur, quibus tamen ſtatutum eſt ſemel mori. Quid amplius? Deus ipſe liberrimè quidē & maximè volens, neceſſariò tamen ac prorſus immutabiliter bonus eſt. Ergo voluntas & neceſſi-

tas

tas non repugnant. Duorum enim repugnantium quum neceſſe fuerit ab Adamo alterum tantùm eligi, etiam ſi neutrum fuit determinatū intra ipſius voluntatē, at certè alterum definitum erat in æterno Dei decreto, quod extra & ſupra ipſam voluntatē erat, neque illam coegit: quin potius ipſa vltro & ſponte, quoniam vtrumque accipere non potuit, in eam demum partem inclinauit quam Dei decretum conſtituerat.

Qv. *Sed illa certè neceſſitas qua vna cum concupiſcētia ingreſſa eſt in cor hominis, adeò vt, ſicut ante declaraſti, non poſſit non peccare, contingentiam tollere videtur.*

Re. Etiam ſi ita eſſe faterer, homines tamen eximi culpæ non poſſunt. Primùm quia hæc neceſſitas peccandi qua nunc eſt oppreſſum humanum genus, nō eſt à conditore, ſed à ſpontanea, vti diximus, naturalis humanæ volūtatis inclinatione ad malum. Quis autem eum miretur cremari, qui ſeſe vltro in ignem proiecerit? Deinde, quoniam etſi non contingenter, ſed prorſus neceſſariò nunc fertur homo ad malum, poſt peccati videlicet corruptionē (vt ait Apoſtolus) peccato mancipatus, tantiſper dum à Filio Dei liberetur, tamen quod agit,

ſponte agit non coactè. Sicut enim non poteſt non malè agere, ita etiam non alio quàm malo delectatur, quamuis malum interdum ſub boni ſpecie deliteſcẽs illum decipiat. Itaque ne hæc quidem per ſpontaneum lapſum inuecta neceſſitas ſpontaneum voluntatis motum tollit, quo poſito efficitur hominem quamuis neceſſario, ſpontè tamen, peccantem, verè cauſam eſſe peccati. Sed tamen ne hac quidem neceſsitate tolli contingentiam dico. Etſi enim in homine ſub peccati neceſsitate conſtituto necdum regenerato, nulla nunc ſupereſt deliberatio vel de verè bono vel de malo eligendo, qualis in natura humana fuit ante lapſum, tamen ſupereſt deliberatio inter hoc vel illud malum. Vbi enim de hoc vel illo eligendo non agitur, ibi nulla eſt deliberatio. Deliberant autem homines etiam maximè præcipites: ſed nec intelligere quicquam nec cogitare ac proinde multo minus deliberare de quoquam poſſunt niſi vel à bono aberrantes, vel plane aduerſus conſcientiam. Omnis igitur eorum deliberatio & προαίρεσις inter duo vel plura mala verſatur.

Quòd autem hoc vel illud anteponunt, id totum quoque fit contingenter, quod ad

ſpon-

ſpontaneam ipſorum voluntatem attinet, quam contingentiam non magis nunc tollit in hominibus corruptis Dei decretum immutabile, quàm olim ſuſtulit in homine nondum corrupto.

QVAESTIO. *Summa igitur eorum quæ de prouidentia dixiſti, hæc eſt: Nihil prorſus vel inuito vel neſciente Deo, (id eſt, temerè & fortuitò) euenire, ſed ita omnino vt ipſe Deus ab æterno decreuit, potentiſſimè & efficaciſſimè cauſas omnes intermedias diſponens, vt ad deſtinatum finem neceſſario, quod ad ipſius decretum attinet, ferantur: nec tamen illius mali authorem eſſe vel approbatorem, quoniam iuſtiſſimè ſemper agat, quibuſcunque inſtrumentis opus ſuum exequatur.*

RE. Ita eſt.

QVAESTIO. *Hoc illud eſt rurſus quod me torquet. Etſi enim video iuſtè operari Deum per malos, tamen ſi æterno decreto Dei omnia & ſingula fiunt ita vt nihil prorſus excludatur, illud manet, mala malorum opera, etiam quatenus mala ſunt, Dei decreto non eximi, quod mihi videtur ſine impietate dici non poſſe.*

RE. Neceſſe eſt eum vehementer & fruſtrà quidem torqueri qui de hoc laborat, vt Dei ſapi-

ſapientiam rationis ſuæ finibus comprehendat. Nam, obſecro, ſi velles Oceanum vaſculo includere ex quo bibis, quid tandē proficeres niſi vt operam luderes, & inſanus meritò habereris? Atqui tolerabilior quanuis ἄρρητος eſt proportio inter Oceanum & vel minimū vaſculum, quàm inter Dei ſapientiam & humaniſſimi corruptiſſimi ingenij ſtultitiam. Puto tamen poſſe cōmodè ad hoc quoque quod obijcis reſponderi. Cōcedo igitur. Hoc quoq;, mala malorum opera etiam quatenus illorum reſpectu mala ſunt, non fieri Deo inuito vel ignorante, quoniam hoc poſito vel Atheiſmum, vel Epicureiſmum neceſſariò ſequi oporteret: ſed addo, ſi Decretum Dei ſpectes, ipſum malum habere rationem boni etiam ſi in ſeſe malum eſt, vt illud Auguſtini παράδοξον ſit veriſsimum, Bonum etiam eſſe vt mala ſint. quoniam alioqui non ſineret Deus vt mala ſint: non ſinit autem nolens vtique, ſed volens.

Qv. *Quid ergo? an dicemus Deum velle iniquitatem?*

Re. Abſit. Eſt enim hæc omnium blaſphemiarū maximè horribilis. Sed ſuſtine, quæſo, paulisper, dum quid illud ſit exponam, quòd tam verè & piè dixi, vt negari non poſſit

possit quin Deus statuatur non esse mundi Iudex. Voluntatis nomen interdum latissima significatione accipitur pro eo quod Deus decernit: qua significatione dicēdum est omnino, vel Deum velle omnia, id est, nihil euenire quod Deus nolit vt eueniat, vel Deum nō esse omnipotētem si eueniat, vel tātillum quippiam quod nolit euenire, vel Deū nō curare res omnes, si ipso nō curante quicquam euenit. Interdum verò Voluntatis nomine id vnum significatur quod ipsi gratum est, quia suapte natura bonum est, & hoc modo sòli credētes dicūtur Deo obedire, & exequi ipsius voluntatem: quia hoc sensu Deus dicitur id tantū velle, id est probare & gratum habere quod bonum est, iniquitatem autem nolle: quæ voluntas plenè nobis est in lege patefacta, illa verò non item, nisi ex parte. Quis enim nouit quicquid vel hoc ipso die futurum est? Nihil autem eueniet nisi quod ab æterno Deus voluit & decreuit vt eueniret.

Qv. *An verò censeri potest Deus aliquid voluisse seu decreuisse quod nō approbet, ac proinde quod malum sit?*

Re. Fatendum quidem est quicquid decreuit; Deus, decerni merè ἐυδοκίως sed hîc quoq; elucet verè infinita ipsius sapientia, quòd apud

pud eum tenebræ etiam ipſæ habeãt rationem lucis, & ita quidem vt tenebræ tamẽ ſint & maneant, id eſt bonum ſit etiam aliquod eſſe malum: quoniã rationem inuenit Deus qua fit vt quod ſuapte natura malum eſt, & permanet, tamẽ apud ipſum habeat boni rationẽ (& vt verè & ſcitè dixit Auguſtinus) non eueniat præter ipſius voluntatem, hoc eſt abſque eius decreto, id etiam quod eſt cõtra eius voluntatem, id eſt quod ſuapte natura iniuſtũ eſt ac proinde Deo non placet. Sic exempli gratia, quòd Deus ſuos gratuita Chriſti Filij ſui redemptione ſeruat, maxima eſt ipſi⁹ gloria, quæ alioqui nõ eluxiſſet. At redemptione à peccato & morte, non indiguiſſet homo, niſi peccatum & mors extitiſſent. Bonum ergo fuit Dei ordinantis reſpectu, peccatum & mortem in mundum ingredi, & tamẽ peccatum hoc vſque adeò ſuapte natura peccatum eſt & manet, vt nõ niſi terribiliſſima pœna potuerit expiari. Rurſum, longè plus recipimus in Chriſto, ſicut docet Ro. 5. Apoſtolus, quàm in Adamo amiſerimus. Ergo optimum etiam & vtiliſſimum nobis fuit, Adamum labi, quod ad Deum hoc admirabili modo nobis æternæ gloriæ regnũ in Chriſto præparantem attinet: & tamen

hic

hic lapſus vſqueadeò ſuapte natura malus eſt, vt etiam credentes & iuſtificati, plurimas ex eo natas miſerias & calamitates ad mortem vſque experiamur. Item, hæc quoq; magna eſt Dei gloria, quòd ſe oſtẽdit ſeueriſſimum omnis peccati vindicem. At ſi non extitiſſet peccatũ, nullis iſti iudicio aditus eſſet patefactus. Bonũ ergo fuit, Dei ordinatus reſpectu, vt peccatũ exiſteret ac poſtea propagaretur, quod in dæmonibus & omnibus extra Chriſtũ poſitis æterna pœna damnaretur. Item, Hæc quoque eſt, inquit Petrus, Dei voluntas, id eſt decretum, vt bene agentes, malis afficiamur. At qui bene agit, lædi abſque peccato nõ poteſt. Bonũ eſt ergo Dei volũtas, hoc eſt, id ordinãtis reſpectu, exiſtere perſecutores Eccleſiæ, quos tamen iuſtè poſtea vt peccatores cõtra ipſius voluntatẽ, id eſt cõtra id quod ipſe probat faciẽtes ſeueriſſimè vlciſcitur. Ergo diſertis ipſorũ Apoſtolorum verbis non euenit præter Dei volũtatem ac decretum, quod tamen eſt contra ipſius voluntatem, id eſt contra id quod ipſe probat ac præcipit: nec propterea Deus ſibi contrarius eſſe, aut iniquitatẽ velle dici poteſt, vt rectè contra Iulianum definit ex Dei verbo Auguſtinus.

QV. *Ideo videtur rectè distingui Permissio à voluntate.*

RESP. De hac distinctione paulò antè dixi quid statuendum mihi quidem videatur. Certè si permissio opponatur voluntati, id est decreto, non tantùm falsa, verùm etiam inepta & ridicula est hęc oppositio, siquidē in ijs etiā actionibus quæ per se liberæ electionis non sunt, vt quum periclitātes mercatores iacturam faciūt, & in genere quoties minoris incommodi vitandi causa homines minus malum eligunt, agnoscunt etiam prophani homines, τὸ ἐκούσιον dominari. Sin verò permissionem opponas voluntati, id est, ei quod vult Deus tanquam sibi per se & suapte natura gratum & acceptum, vt id quod per se bonum est opponatur ei quod κατὰ συμβεβηκὸς & quatenus ex immensa Dei sapientia tenebræquoque luci subseruiunt, aliquam boni rationem habet, non suapte natura videlicet, sed eius finis respectu ad quē à Deo dirigitur) tum sanè hoc admittam, modò & illud adijciatur, non esse hanc vanam & ociosam, vt nōnulli somniant, sed maximè ἐνεργητικὴν & tamen iustissimam permissionem: quod vt planius intellgas, sic paucis rem habe. Minimè opinor dixeris, iudicem quēpiam velut

velut ocioſum ſpectatorẽ eſſe quãdo carnifici facinoroſum cognita cauſa, tradit, hoc vel illo ſupplicij genere afficiendum. Nam certè carnifex non tam occîdit, quàm eſt occidentis iudicis inſtrumentum, adeò vt ſi quid hîc crudeliter fiat ex iudicis ſententia, nõ tam id carnifici exequenti quàm iudici imperanti tribuantur.

QV. *Concedo hæc omnia. Sed inter hæc & illa de quibus agimus quàm diſſimilia multa ſunt.*

RE. Fateor. Nam alioqui inter ſimile & Idem nullum vel certè perexiguum eſſet diſcrimen. Velim tamen præcipua ſaltem abs te recenſeri vt ad ſingula reſpondeam.

QV. *In iudicum ſententia præit cognitio, in iis verò de quibus diſſeris ſæpe nihil eiuſmodi animaduertitur.*

RESPON. Quam multa iuſtè fiunt à Magiſtratibus huius ſeculi, quorum cognitio ſubiectis non apparet? Et tu minus Deo tribues præterita & futura omnia in ipſis etiam cordis intimis latentia penitus ſcrutanti?

QV. *Carnifex non niſi ex ſententia percepta quicquam agit. Vbi verò tale quodpiam mãdatum acceperunt mali quum mutuò ſe concîdunt, vel bonis nocent?*

RE. In eo deciperis quòd quicquid DEUS decernit putas ſonora quapiam voce ijs ſignificari quorum opera vti decreuit. Hoc autem in neutram partem ſemper verum eſſe ipſa experiẽtia cõuincit, id eſt, ſiue miſericordia vti ſiue iudicio cõſtituit, ne tum quidem quum inſtrumentis intelligentibus vtitur. Quis enim dubitet Pharaonem fuiſſe ad excipiendum Ioſephum & parandum Eccleſiæ hoſpitium à DEO deſtinatum? Ipſe tamẽ de ea re nullum mandatũ foris accepit, imò ne apud ſe quidem tale quicquam cogitauit. Hoc tamen à DEO decretũ erat, & tacitus cordis motus in Pharaone ad id exequendum tetendit quod Dominus decreuerat. Deſtinatos fuiſſe Chaldæos ad vlciſcendos malos, & crudiendos bonos Iſraelitas millies prædixerunt Prophetæ: & quidem perinde acſi expreſſum ea de re mandatum accepiſſet Nebucadnezar, adeò vt eum etiam vocet ſeruum ſuum Dominus. Nihil tamen eiuſmodi nominatim præcepit Dominus Chaldæis, ſed partim Satanæ & vatibus, vt ſcribit Ezechiel, partim ſuis cupiditatibus cor Regis traditum ſpõte inclinauit ad id peragendum quod Deus decreuerat. Quantò magis idem ſtatuendum

eſt

eſt quoties Deus rebus rationis expertib⁹ aut etiam prorſus in animatis, tāquam carnificibus vtitur? Sic enim vocauit muſcas, ranas, locuſtas, grandinē, mortem, ad Pharaonem vlciſcendum: ſit etiam ſortes ipſas temerè nō cadere dicit ille hominum ſapientiſſimus. Nam arcano etiā motu omnia ſeruiunt exequendis Dei decretis. Sed hoc intereſt, quòd bona inſtrumēta nihil agunt niſi ex fide, id eſt, certiores facti ſe ad id quod agunt vocari, & animo ad obediendū compoſito: mala verò quia cæco īpetu à Satana & ſuis cupiditatibus feruntur, nec quicquam minus ſpectant quàm vt Deo pareant, cuius etiam expreſſo verbo ſciunt aut ſcire ipſos oportuit ſua conſilia repugnare, ideo nō ſeruiunt Domino, quanuis ipſorum vel inuitorum opera ſic vtitur arcanè Deus vt nihil aliud agant quàm quod ipſe admirabilis opifex decreuit. Hoc enim ſenſu deſtructio vrbis & templi incendiū vocatur opus Domini, & ipſe Tyrannus ſeruus Domini appellatur, cui etiā quaſi bene nauatæ operæ merces tribuitur Aegypti regnū.

QVAESTIO. *Hactenus ergo dictum ſit de aterna Deiprouidentia, cui nihil prorſus eximi poſſe video: progrediamur ergo, ſi placet, ad prædeſtinationem, quam in primis velim*

mihi describi.

RE. Prædestinatio in genere considerata nihil aliud est quàm hoc ipsum quod dei Decretum vocauim°, sed habita finis & scopi ipsi° decreti ratione. Nihil enim est quod tum ad medios fines, tum ad vltimum imprimis scopum aliquem nō destinarit sapientissimus rerum omnium creator, qui nec temerè sanè quicquā fecit, nec falli aut mutare consilium potest. Sed vsus obtinuit vt prædestinatio in generis humani gubernatione potissimùm spectetur. Sic ergo illam describimus: vt dicamus esse æternum & immutabile decretum, ordine antegrediēs omnes salutis & damnationis causas, quo Deus constituit in alijs quidem in Christo ex mera gratia seruandis, in alijs verò in Adamo & semetipsis iusto suo iuditio damnandis, glorificari. Illos autē gloriæ vasa, & electos, id est, saluti per misericordiam ab æterno destinatos: istos, reprobos & iræ vasa, id est iustæ damnationi itidem ab æterno destinatos (quos vtrosque sigillatim Deus ab æterno cognouit) ex vsu Scripturæ vocamus.

QV. *Atqui durum est dicere aliquos esse prædestinatos ad mortem: & ideo nosti plerosque Prædestinationis vocabulum ad so-*

les

los electos referre, reprobos autẽ potius præscitos dicere:

RE. Scio quid hoc rei sit. Veriti sunt nõnulli ne Deum facerent exitij reproborum causam, ac crudelem quoque dicerẽt, si prædestinatos esse à Deo reprobos faterẽtur: sed neutrũ sanè timẽdum erat, vt suo loco dicemus. Deinde, vanum est hoc effugium. Nam si præsciẽtia, quam vocant, habet rationem causæ non minus quàm prædestinatio, hoc ipsum dicunt quod dictum nolunt: sin verò non habet, age dicant etiã prædestinatorum salutis causam non esse Deum. Siquidem Apostolus enumerans salutis electorũ causas, πρόγνωσιν quam isti Præscientiam interpretantur, primo loco recẽset. Sed & πρόγνωσιν statuit Lucas vt nostræ redẽtionis basim. Rectè igitur Augustinus, quanquam interdũ præscitos à prædestinatis discernens, vtrinq; tamẽ prædestinationẽ agnoscit, lib. de Ciuit. *15.* cap. *1.*

Verùm absit à nobis hæc λογομαχία. Tantùm ostendere volui prædestinationẽ rectè à me pro genere constitui, cuius duæ sint species: in ipso tamẽ fine, quod imprimis obseruandum est, cõcurrentes, nõ minus quàm in capite & origine. Caput enim vtriusque est decretum Dei. Vtraque verò

via quæ ab hoc veluti capite diffinditur, rursus in extremo, nēpe in Dei gloria, cōcurrit.

His positis, vt ad illam tuam exceptionem respōdeam, quòd videlicet durum videatur existimare aliquos prædestinatos esse ad mortem, dico mihi multò duriora hæc videri.

Deum non sibi proposuisse certum finē in condendis hominibus, quāuis, vt ipsi inscientissimi artifices rectè testantur, finis sit primus in agentis intentione.

Deum sibi incertum euentum proposuisse finem in condēdis hominibus, ita videlicet vt penes lutum, nō autem penes figulum sit facere, vt vel eueniat, non vel eueniat quod opifici propositum erat.

Deum voluntate opficij sui cognita, mutare consilium, vt quum decreuerit omnes seruare in christo, tamē eos qui nolunt sese ad hoc consilium inclinare, mutata sententia sit perditurus.

Hæc enim omnia dico necessariò cōsequi eorum dogma, qui volunt, pereuntes, contra Dei destinationem perire.

Et ne videamur extra septa vagari, id est solis argumentorum consequutionibus agere, primùm dico conuelli ex Scripturis omnia

omnia dogmata quæ analogiæ fidei repugnãt, cuiuſmodi hoc eſſe oportet, quo poſito tã impia cõſequãtur. Deinde dico, quoties prædeſtinationis electorũ meminit Scriptura, toties cõfirmari reproborum prædeſtinationem, quum res ipſa poſtulet vt aliquibus ad vitam electis, reliqui deſtinati morti intelligãtur. Præterea, ſi vaſa gloriæ dicũtur prædeſtinati ad gloriam, poſcit omnino cõtradicentiũ oppoſitio, vt vaſa iræ interpretemur prædeſtinatos ad mortem.

Qv. *Sed hîc annotatur, quum de vaſis gloriæ agitur, Apoſtolum vti verbo agente* προητοίμασεν *quum de vaſis iræ, participio patiente* προητοιμασμένα.

Re. Concedo, ſi de cauſis medijs agitur, quibus vaſa iræ ad iram deſtinatam feruntur, ipſos vnos ſibi cauſam eſſe exitij. Sed iſta diſtinctio ſanè eſt futilis: Lucas enim de electis agẽs vtitur patiente participio τεταγμένοι, an verò à ſeipſis, ac nõ poti⁹ ex mera Dei gratia? Deinde nihil hoc ad rem. Nec enim agimus de ſalute aut interitu, ſed de ſalutis aut interitus decreto, quod ipſas exequutionis cauſas diſponit, nedum vt ab ijs pendeat, quod eſt prorſus ἄνο ποταμων, vt vetus prouerbium habet.

Denique an aſperius eſt dicere, ali-

quos prædestinatos esse exitio, quã προγεγραμμένους εἰς τὸ κρῖμα, vt loquitur Iudas, aut τεθέντας εἰς ὀργὴν, vt loquitur Paulus?

Postremo, non dixi exitium istorũ esse finẽ Deo decernẽti propositum, sed gloriã ipsius. Neque etiam simpliciter dixi, istos esse exitio destinatos, sed iusto exitio destinatos dixi, hoc videlicet ostendẽs, etsi nemo dãmnatur, nisi quem Dominus damnationi destinauit (alioquin illæ de quibus diximus, blasphemiæ necessariò consequerentur) tamen neminem damnari nisi qui iustas damnationis causas in sese habere comperiatur. Quid habet igitur falsi, quid asperi nostrum illud dictum?

Qv. *Videris illo dicto refelli, Deus vult omnes homines saluos fieri, & similibus sentẽtijs vniuersalibus.*

Rã. Dic igitur inuito Deo aliquos damnari, aut fatere dictum illud aliter accipiendum, quod etiam ostendunt præcedentia: ita videlicet vt (quod ipsi quoque Scholastici viderunt) non singuli generum, sed genera singulorum intelligantur: &, vt planius loquar, non sit vniuersalis, sed indefinita enũtiatio, quam potius interpretari oportuit, Deus vult quosuis saluos fieri, quo eodem genere dicendi vtitur Matthæus quum dicit

dicit omnem (id est quemuis) morbū & lāguorē à Domino fuisse sanatum, vt & Latini interdum loquuntur. Obsecro enim an ausit quispiam dicere Deum velle omnes etiam in incredulitate ad extremum permanentes seruari? Minimè profectò. nam si hæc est volūtas Patris, vt qui credit in Filium non pereat, consequitur hanc esse eiusdem voluntatem, vt qui nō credit in Filium, pereat. Illa igitur duo, saluos facere, & ad agnitionem veritatis peruenire, coniungenda sunt, vt eos demum intelligatur Deus velle saluos fieri quos vult ad agnitionem veritatis venire. At fides (quæ est vera hæc agnitio) neque omnium est, teste Apostolo, neque currentis aut volentis, sed miserentis Dei: sed eorum demū qui vt inquit Lucas, ordinati sunt ad vitā æternam, & quibus, vt idem scribit, Deus aperit cor, vt attendant Dei sermoni. Restat igitur vt ad quosuis protendi Dei prædestinationem intelligamus, id est, tum Iudæos tum Græcos, tum priuatos, tū Magistratu fungentes, tum viros, tum mulieres, tum senes, tum iuuenes, tū seruos tum ingenuos, tum plurimorum tum pauciorū peccatorum reos. Nam hæ demum & similes eiusmodi circunstātiæ, eæ sunt quæ illa sen-

tentia excluduntur.

QVAEST. *Vis ergo ſtatuere particularem electionem?*

RE. At ego quæro an ſit ſani cuiuſquam hominis imaginari vniuerſalem electionem. Nam certè qui omnia accipit, nihil eligit: & qui eligit quippiam inter duo vel plura, neceſſariò dicitur quæ non eligit repudiare.

QV. *At certè vniuerſalis eſt vocatio, & promiſſio.*

RE. Indefinitam intellige, (& quidem certarum, de quibus diximus, circumſtantiarum reſpectu,(& rectius ſenſeris. Ita enim accipiẽda ſunt omnino quæ doctiſſimi nõnulli homines noſtra memoria de hac controuerſia ſcripſerunt. Nam alioqui vide quàm neceſſarijs rationibus illa vniuerſalis vocatio refutetur. Si hoc intelligis de vocatione per Verbi prædicationem, falſum eſt omnes ſigillatim ſic vocari aut vnquam fuiſſe vocatos, aut vnquam etiam deinceps vocandos. Quam multi enim interierunt, intereunt, & interibunt priuſquàm de hoc Verbo quicquam prorſus audierint? Sin de altera illa vocatione hoc accipias quæ multo latius patet, nempe de naturæ contemplatione, ex qua intelligitur

tur τὸ τοῦ θεοῦ γνωστὸν, ne hoc quidem adeò vniuerſaliter verum eſt vt ſingulos ſine exceptione comprehendat. Quàm multi enim prius interierunt & quotidie intereunt in ea ætate quæ ad illam contemplationem ſit prorſus inepta? Ergo ne vocatio quidem, nedum electio vlla vniuerſalis, ſed duntaxat indefinita (& quidem certis illis duntaxat circunſtantijs excluſis) ſtatui poteſt ac debet.

QVAESTIO. *Sed quid ſi dicamus vniuerſaliter ad ſalutem vocari omnes ſub conditione, Si crediderint, ac proinde reſpectu quidem vocantis Dei vniuerſaliter offerri ſalutem, quod autem hæc vocatio non ſit vniuerſaliter efficax, non ex Deo eſſe, ſed ex incredulorum contumacia qui bonum oblatum repudient?*

RE. Hoc quidem aliquatenus verum eſt. Nec enim dubium eſt quin contumacia incredulorum illud ſit demum quod impedit oblatarum promiſſionum applicationē & efficatiam. Non dubium eſt etiam quin latius pateat Vocatio quàm Electio. Sed tamen illa neque ſatis verè neque ſatis appoſitè dicuntur. Primùm enim oſtendimus ne externam quidem vocationem, ſiue illā naturalem ſiue eam quæ ſit Euāgelii verbo

ſpectes,

ſpectes, ad ſingulos homines pertinere. Itaque nulla in ijs de quibus diximus cõtumacia aduerſus oblatum Euangelium inuenitur, ſed originis corruptio duntaxat, quæ & ipſa tamen vel vna damnandis reprobis ſufficit. Præterea, & ſi credẽdi cõditio appoſita eſt, tamen non pendet ab ea decretum, ſed ipſa potius à decreto pendet, vtpote quod omnes inferiores cauſas antegrediatur. Alioqui vide quam falſa & abſurda cõſequantur. Efficietur enim Deum in deliberando primùm ſibi proponere opus quaſi iam peractum, & prout id præuidet à ſeipſo non ab opifice afficiendum, inde ſumere decreti occaſionem, id eſt, vel ſaluti vel morti deſtinandi: aut ſi Deo etiam ipſi incertum eſſe mauis vel implendæ vel non implendæ cõditionis euentum, concludendum erit decretum Dei pendere μετέωρον, & iuditium, vt ait eleganter Auguſtinus, non eſſe penes figulum, ſed penes lutum. Hinc autem aliud itidem falſiſſimum dogma ſtatuetur, nempe fidei initium non eſſe à Deo, ſed à voluntate hominis, ſiquidem eius præuiſio causã decreto electionis dederit. Neque eſt quod obijcias, non præuideri quidem fidem, vtpote quæ ſit donũ Dei aduentitium, ſed præuideri corruptionem

nem & incredulitatem, quæ ſint naturales in homine poſt lapſum. Omnino enim poſcit eadem contrariorum ratio, vt quo gradu cõſtituitur fides in decreto electionis, eodem prorſus ſtatuatur incredulitas in decreto reprobationis. Itaque ſi fidem præciſam facias decreti electionis cauſam (quod eſt merè Pelagianum, ideoque ab Auguſtino retractatum) neceſſe eſt vt idem de incredulitate ſentias in contrario reprobationis decreto. Et rurſum, ſi fidem ſubſternas illi decreto, (vt omnino faciendum eſt, ſiquidem electi ſumus ad credendum, non idcirco electi quia crediturι) in oppoſito membro incredulitatem oportet decreto reprobationis ſubordines.

Qv. *An verò ſicut decretum electionis facis Fidei cauſam, ita etiam decretum reprobationis facies infidelitatis cauſam?*

Re. Minimè. Illud enim eſt fidei verè cauſa efficiẽs. Corruptio verò vel incredulitas cũ ipſi⁹ fructibus ſic decreto ſubordinãtur, vt tamen voluntas hominis ſit illarum prima cauſa efficiens, & tamen decreto ſubijciantur, quoniam etſi non per decretum, tamen non præter decretum, nec abſque decreto illa incidunt, quorum, vt dixi, cauſa deficiens.

ens, non autem efficiens in Deo ſtatuitur. Sicut enim ij demum credunt, in quibus Deus fidem creat, ita peccatum inuaſit in humanum genus Deo voluntatem deſerẽte, & manet ac edit fructus in ijs demum quos Deo placet ſuis ipſorũ cupiditatibus tradere, vt ſibijpſis ſint cauſa exitij, ad quod etiam deſcripti & deſtinati ſunt ab æterno. Præterea, vt ad alteram illam quæſtionem redeam, quicquid de illa conditione decreto appoſita dicitur, quaſi videlicet ab ea pendeat ipſum decretũ, parum appoſitè dicitur. Aliud enim eſt decretum de ſeruandis electis, quàm ipſa electorum glorificatio: aliud eſt decretũ de damnandis reprobis, quàm reproborum damnatio, quũ decretum ipſum neceſſariò ſit diſtinguẽdum ab eius executione. Pendet igitur à fide Chriſtum apprehendente executio decreti electionis, nempe electorum ſalus: & à peccato & eius fructibus pendet executio decreti reprobationis, nempe reproborum dãnatio, iuxta illud Prophetæ, Perditio tua ex te eſt Iſrael. Decreti autẽ eligendi certos homines per gratiam ſeruandos & reprobandi certos homines per ſua peccata damnandos, cauſam hanc vnam nouimus, quod ſic velit glorificari Dominus ſummè miſe-

miſericos, & ſummè iuſtus. In hoc qui non acquieſcit, quum aliquid Dei voluntate ſuperius & iuſtius quærat, meritò vt reſponſator ab Apoſtolo redarguitur.

Qv. *Ergo Deus odit aliquos non ob peccatum ſed quia ita ipſi libet.*

Re. Calumnioſa eſt hæc obiectio. Certum enim eſt Deo neminem niſi ob peccatum eſſe exoſũ, quoniã alioqui opus ſuũ odiſſet. Verũ aliud eſt odiſſe, aliud iuſto odio deſtinare, Nã odij cauſa manifeſta eſt, nempe peccatum: Cur verò Deus iuſto odio quos libuit deſtinet, cauſa vt ſit nobis occulta (excepto gloriæ ipſius fine (tamen iniuſta eſſe nequit, quum voluntas Dei ſit vnica iuſtitiæ regula. Neque enim ſi de hac ſuprema Dei voluntate agamus quæ rerum omnium cauſas ordinat, dicendum eſt oportere prius aliquid eſſe iuſtum quã Deus illud velit. Sed contra prius oportet Deum aliquid velle, quã ſit iuſtum, quod qui non conſiderant, perturbatè de hoc argumento diſſerunt.

Qv. *Sed videtur tamen Deus προσωπολήπτης ſi paria paribus non trbuit. Sunt autem homines in eo pares, quòd natura ex vno Adamo propagata ſint corrupti.*

R. Imò nõ eſt neceſſariò προσωπολήπτης quiſ

quis

quis paria paribus non tribuit, ſed is demũ qui cur paribus paria nõ tribuat circũſtãtiis aliquibus ipſi perſonæ inherẽtibus iniquè mouetur, vt ſi iudex ex duobus pariter nocẽtibus alterũ quia diues eſt aut affinis aut conterraneus abſoluat. Hæc ſunt enim [illegible]προσωπα quæ accipiẽda nõ ſunt incorruptè iudicaturo. Sed ponam°, quæſo, duos eſſe tibi eiuſdem ſummæ & ijſdem prorſus nominibus debitores. Si debitũ liberaliter vni condones, quod ab altero exigas ſummo iure, an vlla hic fuerit προσωπολημψία? Quid ſi quiſpiã αντικρούσωμ ex duobus pariter nocẽtibus alteri peccatũ ex mera gratia cõdonet, alterum meritis pœnis afficiat an vlla hic fuerit προσωπολημψία? Imò ſi quid in eiuſmodi ſpecie peccetur, certè nõ in eo de quo ſumitur ſuppliciũ, ſed ĩ eo potius cui parcitur, indulgẽtia peccari videbitur. Itaque ĩ hoc quod nunc tractam° argumẽto multo minus vlla ſtatui poteſt προσωπολημψία, quũ Deus nõniſi ĩputata Chriſti ſatisfactione electos abſoluat, & ſi quid hîc vt minus iuſtè factum in diſquiſitionẽ vocari poſſet, videatur potius de miſericordia in electos quã de iuſta in reprobos ſeueritate dubitandũ. Poſtremò quorſũ hæc omnia? Decretũ enĩ antegredãtur cauſarũ ordine

ordine ipsã humani generis creationẽ, nisi vis Deum tam insipientem fuisse opificem vt prius condiderit humanum genus quàm quorsum id esset cõditurus apud se decerneret. Quid autem potuit in ijs qui nondũ existebant contemplari, quo ad hoc vel illud de ipsis decernendũ impelleretur? Pertinet igitur etiam hæc quoque disceptatio non ad decretum, sed ad decreti executionem, in qua tamẽ, vt modò dixi, nulla προσοπωληψία deprehendi meritò potest.

Qv. *Ergo apud Apostolum non intelligis Massæ nomine conditum & corruptum hominum genus, ex quibus Deus alios decori alios dedecori destinet?*

Re. Quin vtrosque illos ex eadem corrupta massa Deus sumat ad contrariũ finem destinatos, dubium non est. Dico tamẽ & prorsus affirmo, Paulũ in illa similitudine assurgere vsque ad summum illud decretũ cui ipsa quoque creatio humani generis in causarum ordine subordinatur, nedum vt præuisam eius corruptionẽ Apostolus præsupponat. Primùm enim Massæ vocabulo manifestè designatur materia adhuc rudis, & ad futurum opus duntaxat præparata. Deinde figulo Deũ cõparãs Apostolus, humanum autem genus massæ ex qua postea

cõdantur vaſa, proculdubio primã hominũ creationẽ deſignat. Præterea impropriè ſanè diceret ex hac maſſa fieri vaſa iræ. Iam enim eſſent dedecoris vaſa, ſi maſſa illa corruptos homines deſignaret, nec dicẽd⁹ eſſet figulus illa condere: ſed prorſus qualia iã ſeſe feciſſẽt relinquere. Poſtremò, ſic nõ minus eſſet decreti reprobationis quàm ipſius decreti exequutionis, id eſt reproborũ damnationis cauſa manifeſta, nimirũ corruptio. Cur igitur Apoſtolus vſque ad illam arcanam & adorandam potius quàm ſcrutandam Dei voluntatem aſſurgeret, quum in promptu reſponſionẽ haberet, & quidem humanæ etiam ràtioni probabilem?

QV. *Cogis me quidem in hoc quoque tibi aſſentiri. Sed illud etiam me torquet: Si neceſſariũ eſt hoc decretum & immutabile, vti ſanè eſt, quorſum ſeſe fatigant homines? Nam ſiue bene agant exitio deſtinati, nihilominus pereũdum illis eſt: ſiue malè agãt vita deſtinati, ſeruabuntur.*

RE. Ridicula ſanè obiectio, quæ præſupponat quod euenire nũquã poteſt neque poterit. Vnde enim reſipiſcentia & eius fructus? certè à regenerante Spiritu Chriſti, per fidem apprehenſi. At ſolis electis vera illa

illa fides datur. Ergo soli electi resipiscunt, & bonis operibus studēt. Reliqui ne cogitare quidem rectè quicquam volunt, nedum vt possint, quum à Dei gratia electis propria sit ipsum rectum velle, & rectum facere.

Itaque vana etiam est eorum vox qui se seruatum iri dicunt, si electi fuerint, cuicunque se vitæ dedant. Nam quicunque electi sunt, filij Dei sunt: quòd si filij Dei, inquit Apostolus, ergo Spiritu Dei aguntur. Itaque perire quidem non possunt electi, (excideret enim Dei decretum, aut certè mutabilis esset Deus) sed sicut perire non possunt, ita suo tempore donati fide, Christo inseruntur, in quo demum iustificati & sanctificati glorificantur.

QV. *Sed perire tamen exitio destinatos necesse est.*

RE. Concedo: sed quia peccatores. Semper enim inter Decretum & eius executionem interuenit peccatum, quod quibusuis quātūuis querulis os occludet. Quid enim iustius est quàm Deum vlcisci peccata? Cui verò adstricta est eius misericordia? Itaque non soleo ego mirari quenquam perire, sed mirari potius tantam esse posse Dei bonitatem, vt non omnes pereant.

Qv. *Quoniam verò medias causas sæpe à decreto illas ordinante distinxisti, vellem etiam eas vtrinque recensseri.*

Re. Deus quũ ab æterno decreuiſſet, vt ex euẽtis intelligi poteſt, in humano potiſſimum genere gloriã ſuam patefacere, quæ partim in exercenda miſericordia, partim in odio aduerſus peccatũ demonſtrãdo poſita eſt, hominem condidit intus & foris integrũ, recta intelligentia ac voluntate prædituṁ, ſed mutabilẽ. Nec enim ipſe ſummè bon' quicquam mali condere potuit aut voluit. Et tamẽ niſi malum ingreſſum eſſet in mũdum, neque miſericordiæ neque iudicio locus fuiſſet relictus. Homo itaque mutabilis quanuis neceſſariò, ſi Dei decretum & euẽtum ſpectes, tamen ſpontè & merè cõtingenter quod ad principium homini ipſi inhærens, nimirum voluntatem, attinet, ſeſe & ſuos omnes naſcituros peccato ac iræ Dei mancipauit. Inde Dominus prout ab æterno decreuit modò hos modò illos eductos homines, ſic ad illos decretos fines, vtrinque glorificandus deducit, vt eos in quorum ſalute vult gloriam ſuam patefacere, partim ad vitam æternam ſtatim transferat in ſuo fœdere gratis comprehẽſos, partim ſi vult diutius illos in hac vita verſa-

versari, quo libuit tempore, modò serius, modò citius, efficaci verbo Euangelij vocatos Christo īserat, in quo iustificatos & sāctificatos tandem æterna salute donat: cæteros verò iustæ suæ vltioni destinatos (cui enim debitor est?) vel statim perdit, vel patienter expectans, vt suæ bonitatis non sint prorsus expertes, aut non dignatur vlla vocatione, aut hactenus vocat, vt eò magis sint ἀναπολόγητοι. Inde fit vt seipsos indurent suis cupiditatibus relicti, donec cōpleta iniquitatis suæ mensura ad iudicium transeant. Hæ verò perditionis reproborum causæ quomodo præter decretum Dei reprobos deserentis & Satanæ ac sibijpsis tradentis, sic eueniant vt tamen tota in ipsis mali culpa hæreat, suo loco demonstrauimus.

QV. *Ergo Dominum laudent oportet misericordiæ vasa, & se ipsos condemnent iræ vasa. Sed in illa periculosissima particularis electionis tentatione, quò tandem confugiam?*

RE. Ad effecta ex quibus spiritualis vita certò dignoscitur, ac proīde nostra electio, sicut vita corporis ex sēsu & motu ꝑcipitur. Nec enim qui in huius mūdi cœno adhuc volutamur, attollere nos ad illam summam lucem possumus nisi ijs gradibus subuecti

quibus ad se Deus electos ex eterno illo suo decreto pertrahit, vtpote quos ad gloriam suam condidit. Electum igitur esse me primùm ex sanctificatione in me incho ata, id est, odio peccati & amore iustitiæ intelligam. Huic adijciam testimonium Spiritus meam conscientiam erigentis, sicut dicebat Dauid: Quid tristis es anima mea & teipsam affligis? spera in Domino. Et huc spectat seria meditatio beneficiorū Dei, quæ etsi nos de ἀχαριςία nostra simul cogitantes ad tempus terret potius quàm solatur, tandem tamen necessariò nos erigit quum in ea semper animaduertātur ma nifesta gratuiti & immutabilis illius in nos amoris paterni signa non adumbrata sed penitus expressa. Ex sanctificatione ista & consolatione spiritus colligimus Fidem. Inde ad Christum assurgimus, cui quisquis datus est, necessario est ab æterno in eodē electus, nec vnquam eijcietur foras.

QVAEST. *Quid si languida fuerint illa testimonia?*

RE. Tunc sciamus nos probari, ac proinde maximè tunc accusandum nostrum torporem, minimè verò despondendos animos, sed promissionibus illis īdefinitis corroborandos, ac regerenda in ipsum aduersarium

rium tela. Etsi enim certamen, carnis aduersus spiritum, præsertim quoties fatiscere ac penè extingui Spiritus videtur, magnas conscientijs dubitationes de fidei nostræ veritate ingerit, tamen Spiritum hunc quantumvis languidè tamen verè sese carnis insultibus opponentem, constat esse adoptionis spiritū, cui° donum est ἀμεταμέλητον. Nam alioqui perire possent electi & semel iustificati à Christo excidere: vnde consequeretur vel Deum esse mutabilem, vel incertum esse ipsius decreti exitum quorum neutrum Deo sine blasphemia attribui potest.

QVAESTIO. *At solis perseuerantibus datur corona.*

RE. Concedo, & ideo perseuerantiam petit & obtinet quisquis est electus.

QV. *Nunquámne igitur censes Spiritum adoptionis excuti?*

RE. Interrumpi interdū fateor in grauibus tentationibus Spiritum, atque adeò sic nō nunquam illius in nobis habitantis testimonia sopiri, vt ad tempus penitus à nobis demigrasse videatur: sed nunquam tamen penitus eripi dico, quoniā firmum esse necesse est Dei de suis seruandis decretū, ideòque suo tempore tādem discussis carnis

nebulis ſemper redditur lætitia ſalutis Domini, Solis inſtar turbatis electorum cõſcientijs affulgens. Denique non aliter veram fidem & eius effecta in electis interrumpi dico, vt in ijs qui lethargo laborant, & in ebrijs impediuntur animæ facultates, non tamen anima ipſa tollitur, quum inter lethargum aut ebrietatem, & mortem ipſam plurimùm interſit: æternæ verò vitæ certũ pignus habeant qui adoptionis ſpiritũ habent. Itaque in iſtiuſmodi periculoſiſſima lucta illud ipſum quo nos oppugnat Satan, poteſt ac debet certã nobis victoriã polliceri. Niſi enim Spiritus adoptionis (qui & ſanctificationis & iuſtificationis & fidei & vitæ ſpiritus eſt) in nobis adeſſet, nullũ eſſet certamẽ, ſed pacatũ eſſet in nobis peccati regnum. Hæc enĩ vox eſt hominis ſpiritu illo non præditi, Facio malum quod volo: non facio bonũ, & facere nolo. Iſta verò regenerati ac proinde electi, adhuc tamẽ luctantis, vox eſt: Facio malum quod nolo, nõ facio bonum quod volo: Me miſerum, quis me liberabit ex corpore mortis huius? & hæc eiulans electus ſimul anchoram figit in ipſo Dei Patris throno, quem in Verbo prædicato & ſacramentis intuetur. Hæc denique electi iam victoriam plenã in alte

ro ſeculo adepti vox erit, Facio bonũ quod volo, non facio malum, & facere nolo.

QV. *Quid ſi quis eiuſmodi Spiritus teſtimonia nunquam in ſe ſenſerit?*

RE. Non eſt tamen ſtatuendum quòd ſit ex reproborũ numero. Vocat enim ſuos Dominus quo tempore ipſi libuit, ac proinde ad Verbum & Sacramenta amandandi ſunt iſtiuſmodi homines, vbi Deum loquentem & peccatores ad ſe vocantem audiant. Horum enim fructum ac efficaciam vt ad tempus non percipiant, hortari tamen ſeipſos & ab alijs etiã incitari ſedulò debent, vt in audiẽda Dei voce vel inuiti perſeuerent, tandem aliquando impetraturi quod adhuc differt Dominus, nõ vt eos abijciat, ſed cõtrà vt deſiderium & ſollicitudinem ipſorum exacuat.

QV. *Vellem igitur de ſacramentis quoque, de quibus præſertim tanta hodie inter Eccleſias contentio eſt, agere inter nos liceret.*

RE. Ne hoc quidem recuſo. Sed id tamen alias, vt ſpero, cõmodius fiet. Interim ſi tibi in ijs quæ percontatus es ſatisfactum eſt, planè gaudeo, & hæc ſeriò dies ac noctes meditaris velim.

QVÆSTIONVM ET RE-
SPONSIONVM SVMMA CA-
pita, ordine Alphabetico.

ADAM ante peccatum ne cogitauit quidem de malo. 46

Christus cur secũdus Adam vocatus. 69

Donum spiritus Adoptionis ἀμεταμέλητον 135

Deus agit in bonis & per bonos: per malos vero vt agat non tamen agit in malis. 98. 99

Boni ipsi Angeli, & qui in vitam æternam colligentur non proprie immutabiles. 102

Malorum Angelorum vitium ὁίκοθεν irrepsit, hominum vero ἔξωθεν. 103.

Anima nõ est ex traduce 51

Arbor scientiæ boni & mali cur sic vocata. 46

Christi in cœlũ Ascẽsio. 16. & cur. 15

B.

Beatificationẽ an plene deliniat remissio peccatorum 90. 91.

Bonũ ẽ etiã vt mala sĩt. 108

Bona opera cur bona. 88.

C.

Caro quid. 73

Christus cur Deus. 7

Christus non esset nobis plena iustificatio si tantum passus esset pro nostris peccatis. 63

Christus nos nõ deseruit 22

Christus noster est, nec tamẽ sum⁹ ipsi⁹ domini. 53. 54

Christus a suæ conceptionis momẽto perfecte iust⁹ ẽti am quatenus homo. 64.

Quæ Christi sunt, non voluntatis sunt. 58.

Quęcunque in Christo percipimus ad quatuor cappita reuocantur. 62.

Christus cur damnatus & crucifixus. 12

Coactio & necessitas differunt. 45

qualis Deus ad salutem Cognoscendus. 6

Communicatio Christi cur spiritualis dicatur. 54. 55

Ex Christo nobiscum communicato quid percipiamus. 57. 58.

Com-

Communicatione Christi quid intelligatur. 52.53. &.54.
Corpus quare cum anima damnetur. 35
Corpus Christi vere nunc a nobis absens. 15
Essentialis corporis Christi proprietas. 16
Corruptio non est in ipsa animi essentia. 39
Corruptio quomodo in animam peruaserit. 51.52
Corruptio quo citra Dei decretū nō incidit, nec tamē Deus illius author 101
homo totus Corruptus 38
homines Corrupti non tamen sunt stipites. 43
Credendi conditio pendet a decreto nō autē decretū a credendi cōditione 224
verus Cultus Dei. 3

D.

Dæmonia nec homines quāuis corrupti, eximūtur a decreto Dei ἐνεργητικῷ 93
Damnationis reproborū causæ sunt in ipsis, non in Deo quanuis præter ipsius decretum non damnentur. 120.
Decretū est causa fidei efficiens, corruptionis verò & incredulitatis non itē sed potius deficiens. 125.&.126
Decretum ab executione siue exitu decreti distingui debet. 126.129.131.
Inter decretū & decreti executionē tum in electis tū in reprobis quæ causæ mediæ intercedāt. 132.133.
Decretum Dei in malis non agendo, sed deserendo interuenit. 102
Decretum Dei est rerum omnium necessitas, nec tamen Deus vnquam vult iniquitates. 108.109.
Deus in primario suo decreto non ordinat aliquid quia iustum sit, sed potius aliquid ideo iustū est quia Deus illud ordinat. 127.
Deus non simili ratione approbat quicquid vult. 109.&110.
Deus quomodo malis instrumentis præcipere dicatur. 114.115.
Deum velle omnes homines saluos fieri quomodo intelligendum sit. 120.121

E.

Electi ex ipsa necessario bonis operis

operibus ſtudent. 131
Qui nondum reipſa Electus eſt, non tamen neceſſariò eſt ex reprobis, & huic tentationi quomodo occurrendum. 137
Electio neceſſariò eſt particularis. 122
Electio ex quibus argumentis intelligatur. 133.134
Nõ omnis electio eſt media inter bonũ & malum. 45
Tẽtationi de Electione quo modo reſiſtendũ. 134.135
Eſſentia Dei quid. 5
Exitiũ reproborũ nõ eſt vltimꝰ finis deo propoſitꝰ 120
Exitio deſtinati nunq̃ poſſũt nec volũt bene agere. 130
Exitio deſtinati neceſſario quidem pereunt, ſed ſua ipſorum culpa. 131

F.

Fides non omnibus datur, imo ne offertur quidẽ. 92.
vera Fides dari non poteſt in quoquã ſine operibꝰ 83. 84
Fides penitꝰ a gratia eſt. 37.
Fides quomodo imputetur ad iuſtitiam. 60
Fides qũo præcedat Chriſti apprehenſionẽ, & tamen ſit Patris donũ ĩ Chr̃o. 61.62
Vera Fides & perſeuerantia ſemper cohærent quamuis non ſine interruptione 135
nec Fidei nec corruptionis præuiſio decretũ prædeſtinationis antegrediũtur, ſed conſequuntur. 124. 125. 128. 129.
Filius dei qũo factꝰ homo. 8
Filius Dei Deus quomodo mortuus. 8
Filius ſolus pro nobis incarnatus. 7
Filij Dei qũo nõ peccẽt. 73
Finis hominis. 3

G

Gloria ſanctorũ impar. 85
Gratia poſterior nõ tribuitur poſteriore merito. 49

H

Horologij rotarũ cũ prouidẽtia dei & medijs oĩbus cauſis ſubiectis cõparatio. 94
Hypoſtatica vnio. 8. 9.

I.

Idiomatum communicatio quid & quomodo intelligenda 18. 19. 20. & 21.
Deus vnus Immutabilis naturæ. 101
Chriſtus non ſibi ſed nobis Imple-

Impleuit Legem. 66.67.
Perſonę noſtrę deo gratæ Imputatæ naturæ noſtræ in Chro sãctificatiõe 70.71
Imputatio quid. 59
Incarnatio Chriſti aliud eſt eſt quam noſtra cum illo vnitio. 56.57.
Inſtrumenta intelligentia ſic ſunt ſuperioris cauſa agentis inſtrumenta vt ſint ſuarũ actionũ principia. 95.
Intelligentia & volũtas quomodo in homine corruptæ. 41.&.42
Spiritus ſanctus quomodo Intercedat. 32
Chriſti Interceſsio qualis. 23.& 27.
Chriſti interceſsio quemodo perpetua. 32
Inuocatio Angelorũ & mortuorum Sanctorum & falſa & impia. 28.29.30.31
Iudiciũ quomodo in vltimũ diẽ dilatum dicatur. 33
Chriſtus quomodo factus nobis Iuſtificatio. 63
Iuſtitia Dei quid. 71
Iuſtitiæ nomine Chriſti nobis imputatæ quid intelligatur. 64
Iuſtitia & miſericordia Dei quomodo in ſalute noſtra concurrant. 7
Iuſtitia aliena quomodo iuſtificamus. 59
Iuſtitia inhærẽs quatenꝰ imperfecta, peccatum eſt. 78

L.

Legem pro nobis impleuit Chriſtus pro nobis patiendo. 65
Liberum arbitrium quomodo concedendum & quomodo negandum. 43

M.

Mala etiam quatenus in ſeſe mala, habent boni rationem Dei ordinantis reſpectu. 108
Lapſus malorum angelorum & hominis quemodo neceſſarius, nec tamen Deus illius culpã ſuſtinet. 103
Maſſæ nomine quid apud Apoſt. intelligatur. 129
Chriſtus quanuis Mediator nõ tamẽ inferior patre. 24
Chriſtus ſecundum vtranque naturã Mediator. 25 & 29
Chriſtus Medius aliud quàm Mediator. 24
Chriſtus Medius & Mediator. 25
Membra corporis Chriſti ex

eius carne & ex eius ossibus quo sensu fieri dicamur. 56.57.
Mercedis nomen nõ præsupponit meritũ cotã Deo. 81.
Meritum nullum est ex condigno. 81
Misericordia Dei quid 7
A christo redempti cur Moriamur 12.&.13.
Cur Mors æterna eorum dicatur qui nũquam morientur. 34
Mors prima non est a natura sed a peccato. 50.51.
Christus cur mortuus vt nos nos a morte liberaret. 13.
Mortuos quomodo dicatur iudicaturus Christus. 34.
Deus sic est primus Motor vt sit extra causas quas mouet & nõ moueatur. 94.
Mali etiam a Deo efficaciter Mouentur, nec propterea Deus peccati author. 98
Instrumenta animata & intelligentia sic Mouentur vt sese moueant. 94

N.

Natura humana in Christo perfectissime pro nobis sanctificata. 68.
Naturalis notitia Dei quadlis. 37.&.38
Necessitas cũ liberrima voluntate cõiuncta est, nedũ vt libertatis voluntatem tollat. 45.46.
Necessitas peccandi non tollit consultationem neque electionem. 44.
Necessitas quomodo nõ tollat contingentiam neque ante lapsum neque post lapsum. 104.105.106.
Necessitate peccandi posita non tollitur peccatum. 44
Nouus homo & noua creatura quid. 70

O.

Obedientię Christi partes duæ præcipuæ. 58
Odio destinare & odisse, in Deo plurimũ differũt. 127
Quod Operanti tribuitur non tribuitur tamen operibus. 82.
vnum & idem Opus ratione duplicis principij duplex est. 95.96. 97
Opera iustificatorum non sunt pars iustitiæ coram Deo quanuis Deo ex gratia placeant. 80
Opera omnia semel a Paulo excludi in iustificationis

uis diſputatione. 86.87
Oſiandri delirium. 64

P.

Parce qui ſerunt parce metent. 85.86.
Chriſtus pręcipuè in anima paſſus. 12.&.13.
Chriſtus niſi Paſſus eſſet nō impleuiſſet Legem. 65.
Deus bene ſemper agit, etiā quum peccantibus inſtrumentis vtitur. 95
Peccatum ex naturæ corruptione non imitatione propagatur. 50
Permiſsio vt a nonnullis explicatur, Deum non excuſaret. 100
Permiſsionis vocabulum in tractatu de Prouidētia quatenus tolerabile. 99.112.
Perſonæ in Deo qnid. 5.
Perſonæ tres vnus deus. 5.6.
Philoſophicę virtutes in nullo vnquam extiterunt. 43
Philoſophicæ virtutes ſunt peccata. 44
Inter hoīes Πνευματικους cur non ſit in omnibus conſenſio. 77
Pœnæ damnatorum impares. 85
Prædeſtinatatio quid 116
Prædeſtinatio ad ſalutē non eſt ſimpliciter vniuerſalis ſed indefinita: idque certarum duntaxat circunſtantiarum reſpectu. 121
Prædeſtinatio an reprobos quoque comprehendat. 117.118.119.
Prædeſtinatio electorum & reproborum concurrunt in principio & in fine, in medio verò diſsident vna ab altera. 117
Chriſtus etiam homo nobis Pręſens. 22
Chriſti omnipotentia non ſtatuit carnis Pręſentiā. 17
Paria paribus non tribuere non eſt ſemper προσωποληψία 128.129
Prouidentia Dei quid. 92
chriſtꝰ inſons cur Punitꝰ. 11

Q.

Qualitates animi quid & quomodo intelligendæ. 39.&40.

R.

Ratio non regenerata pars eſt hominis ψυχικου. 74.75 76.77.
Rationis & appetitionis repugnantia apud philoſophos

[illegible] longè aliud est quã carnis & spiritus certamen Paulo. 73.&.74
Non Regenerati luctantis & regenerati plenè victoris discrimen. 136. 137.
Regeneratio posterior ad sanctificationem necessaria. 69
Damnandi an Christi etiam virtute Resurgent. 34
Christus cur nõ statim Resurrexerit 14
Christi Resurrectionis fructus. 14

S.

Sanctificatio & iustificatio necessario cohærent. 82
Sanctificatio inhærens distinguenda ab ea quæ imputatur. 70
Sanctificatum quid. 69.
Aliquis Sanctus qui nõdum est iustus 68
Quomodo Christus factus sit nobis Sapientia. 62 63
Homo an alia ratione quam per Christum seruari potuerit. 10
Simile & idẽ differunt. 113.
Deus quo iure flagitet a nobis quod Soluere non possumus. 79
Spiritus in homine regenerato quid. 73
Spiritus sanctus quomodo excuti dicatur. 136
christus quomodo patri Subijciendus. 32
Homines quomodo in Subsequentibus gratijs Σύνεργοι. 49
& primæ gratiæ. 47.48

V.

Verbum Dei quódnam. 3
Verbi dei quę auctoritas 4
Vita æterna & mors æterna quid. 36
Vita æterna nobis nõ debetur ex pacto Legis. 88
Vnio Christi nobiscũ. quomodo imputationem fundamentum. 59. 60
Christus quomodo cum ecclesia Vnitus. 56
Vocatio latius patet quam electio. 123
Vocatio & promissio an dici possint vniuersalis 122.
Voluntatis Dei nomine, non semper idem declaratur. 101.& 109.
An dici possunt mali facere Dei voluntatẽ. 101.109.

FINIS.

2036

Bèze, T.